FOLIA ONOMASTICA CROATICA 30 (2021)

DOI https://dx.doi.org/10.21857/mzvkptq7j9
UDK 81'373.21(438.13)=162.1
Izvorni znanstveni rad
Rukopis primljen 21. II. 2021.
Prihvaćen za tisak 19. IV. 2021.

Iwona Nobis
Instytut Języka Polskiego PAN
al. Mickiewicza 31, PL-31-120 Kraków
iwona.nobis@ijp.pan.pl

NAJSTARSZE NAZWY MIEJSCOWE ZIEMI ŚWIĘTOKRZYSKIEJ

Artykuł dotyczy najstarszych nazw miejscowych ziemi świętokrzyskiej poświadczonych w dokumentach historycznych do końca XIII w. Ojkonimy te są świadectwem rzeczywistości kulturowo-historycznej, źródłem wiedzy na temat przeszłości lokalnych społeczności i środowiska przyrodniczego. Dziś świętokrzyskie toponimy tworzą ukształtowany i zamknięty system ojkonimiczny, niepodlegający większym zmianom. Głównym celem artykułu jest analiza semantyczna i strukturalna interesującej nas grupy toponimów oraz odpowiedź na pytanie o stopień zachowania pierwotnych form nazw w ojkonimii świętokrzyskiej. Przedmiot opisu stanowią pochodzenie i charakter podstaw motywacyjnych, wśród których występują zarówno wyrazy pospolite, jak i nazwy własne.

1. Uwagi wstępne

Przedmiotem niniejszego artykułu są najstarsze toponimy (ojkonimy)[1] ziemi świętokrzyskiej, z którą – jako rodowita kielczanka – czuję się emocjonalnie związana. Wybór tematu nie był zatem przypadkowy. Zasadniczym celem artykułu jest prezentacja toponimów najwcześniej poświadczonych w dokumentach historycznych – do końca XIII w., ich analiza semantyczna i strukturalna, zawężona do konkretnego obszaru (dawne województwo kieleckie z lat 1975–1998) oraz odpowiedź na pytanie o stopień zachowania pierwotnych form nazw w ojkonimii świętokrzyskiej. Przedmiot opisu stanowią pochodzenie i charakter podstaw motywacyjnych, wśród których występują zarówno wyrazy pospolite, jak i nazwy własne. Zostaną wskazane typy semantyczne i strukturalne ojkonimów oraz pokazane będą ich przeobrażenia.

[1] W artykule używam terminu „ojkonim", tj. nazwa własna wszelkiego typu miejsc/terenów zamieszkanych (miast, wsi, dzielnic, osiedli, osad, przysiółków itp.), zamiennie z pojęciami „toponim" i „nazwa miejscowa".

Wśród licznych i wartościowych publikacji onomastów polskich w zakresie toponimii znajdujemy opracowania poświęcone nazwom geograficznym regionu świętokrzyskiego. Przede wszystkim należy wymienić monografię Danuty Kopertowskiej *Nazwy miejscowe województwa kieleckiego* (1984), będącą – co warto podkreślić – jedynym kompleksowym opracowaniem nazewnictwa tego regionu. Autorka przedstawiła nazwy wszystkich zamieszkanych miejsc województwa kieleckiego, nie tylko nazwy miast, miasteczek i wsi, lecz również ich części (nazwy dzielnic, kolonii, osad, przysiółków), a także nazwy osiedli mieszkaniowych, placów i ulic. Problematykę toponomastyczną regionu świętokrzyskiego badaczka prezentowała także w wielu artykułach, pisząc m.in. o: nazwach miejscowych wtórnych w toponimii województwa kieleckiego (1986), toponimicznych bazach polskich i obcych na przykładzie Kieleckiego i Radomskiego (1993), topograficznej motywacji nazw miejscowych Kielecczyzny (1998) i cechach gwarowych w toponimii regionu świętokrzyskiego (2003). Dwie książki D. Kopertowska poświęciła samym tylko Kielcom – miastu, z którym związała swoje rodzinne i zawodowe życie. Są to prace: *Toponimia Kielc. Nazwy części miasta i obiektów fizjograficznych oraz nazwy ulic i placów* (1976), której współautorem jest publicysta Władysław Dzikowski oraz *Kielce. Historia i współczesność w nazewnictwie* (2001). Powstało wiele artykułów poruszających zagadnienia nazewnictwa omawianego regionu. Dotyczą one m.in. mikro- i makrotoponimii: Stanisław Cygan (2011, 2016) pisał na temat systemu mikrotoponimicznego na Kielecczyźnie oraz nazewnictwa miejscowego gminy Nowa Słupia i okolic, na temat Łysogór, Łyśca i Świętego Krzyża wypowiadali się: Zygmunt Gałecki (2016), Marzena Marczewska (2016) i Andrzej Dyszak (2016). Nie można zapomnieć o artykułach dotyczących etymologii nazw poszczególnych miejscowości: o Skalbmierzu pisała Elżbieta Koniusz (2013), o Nowej Słupi – Feliks Kiryk (2013), o Pińczowie oraz etymologii ludowej świętokrzyskich toponimów – Elżbieta Michow (2006, 2013). Najwięcej jednak uwagi poświęcono etymologii nazwy *Kielce*, o której wielokrotnie wypowiadała się E. Michow (2007, 2008a, 2008b, 2009a, 2009b), a Marek Ruszkowski (2013, 2020) poruszył kwestie poprawności w odmianie świętokrzyskich nazw miejscowych. Badacze interesowali się ponadto nazwami ulic w małych miastach i gminach świętokrzyskich (Boczek 2018) oraz śladami karczem (Chudzik 2013). Dużym zainteresowaniem cieszyła się również urbanonimia Kielc. Kilka artykułów na ten temat opublikowała wspomniana D. Kopertowska (1980, 1998a, 1998b, 2010a, 2010b, 2011).

Nazwy miejscowe, czyli toponimy, są świadectwem rzeczywistości kulturowo-historycznej, źródłem wiedzy na temat przeszłości lokalnych społeczności i środowiska przyrodniczego. Są elementami języka i kultury. Ich powstawanie było ściśle związane z samymi osadami, tj. z czasem, miejscem i okolicznościami ich zakładania (Cieślikowa 1996: 7–9; Rzetelska-Feleszko 1998: 196). W ciągu wie-

ków zasób nazw miejscowych powiększał się proporcjonalnie do rozwoju osadnictwa na ziemiach polskich. Obecnie tworzą one ukształtowany i zamknięty system ojkonimiczny, niepodlegający już większym zmianom. Dziś, badając nazwy miejscowe, odkrywamy miniony obraz miejsc, faktów i zjawisk – odczytujemy historię. Każda analiza, uwzględniająca w opisie motywację i proces kreacji nazwotwórczej, pozwala nam przybliżyć i zrozumieć dany wycinek historii, który został zapisany w toponimach. Niniejsze opracowanie ma na celu ukazanie niezmienności ojkonimu w ciągu trwania obiektu, wychwycenie zmian nazwy przy trwaniu obiektu oraz zaniku nazwy wraz z zaginięciem obiektu.

2. Metoda

By osiągnąć w miarę pełny obraz badanych ojkonimów, zarówno w aspekcie semantycznym, jak i strukturalnym, należy sięgnąć po najstarsze poświadczenia źródłowe toponimów, a następnie skonfrontować je z aktualnym urzędowym wykazem nazw miejscowości.[2] Dzięki takiemu obustronnemu oglądowi możliwe będzie prześledzenie losów pierwotnych nazw miejscowych ziemi świętokrzyskiej oraz wskazanie typowych cech systemu nazewniczego badanego terenu. Materiał onimiczny został zaczerpnięty z opublikowanych tomów słownika *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany* (dalej: NMPol) oraz z kartoteki tegoż słownika. Obejmuje 163 nazwy miast, wsi, części miast i wsi oraz kolonii i przysiółków, które w pewnym okresie swojej historii były samodzielnymi jednostkami osadniczymi.

Zapisy źródłowe ograniczyłam do przywołania pierwszych notacji, gdyż interesuje mnie tylko pierwotna motywacja omawianej nazwy. Podaję formę nazwy obecnie używaną, jeśli odbiega od formy historycznie najstarszej, by na tej podstawie uzyskać obraz przeobrażeń lokalnego systemu nazewniczego: oszacować odsetek nazw, które nie uległy zmianie oraz nazw, które w pierwotnej postaci nie przetrwały do dnia dzisiejszego, np. przechodząc z jednej klasy semantycznej do innej czy ulegając pluralizacji. Generalnie zrezygnowałam z objaśniania zmian językowych, fonetycznych czy słowotwórczych w temacie ukształtowanego onimu oraz z prześledzenia wariantywności sufiksów w całym okresie funkcjonowania nazwy.

W badaniu zgromadzonego materiału toponimicznego, analizując nazwy miejscowe pod względem strukturalno-gramatycznym przyjęłam założenia klasyfikacyjne stosowane przez Stanisława Rosponda (Rospond 1957: 34–41), natomiast podział toponimów na grupy semantyczne oparłam na klasyfikacji nazw miejscowych zaproponowanej przez Witolda Taszyckiego (Taszycki 1958: 228–268), po-

[2] Obwieszczenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 17 października 2019 r. w sprawie wykazu urzędowych nazw miejscowości i ich części. Dziennik Ustaw, 2019, poz. 2360.

szerzonej o rozwiązania późniejszych badaczy, m.in. Henryka Borka (Borek 1988: 43–51).

Poniższy wykaz nazw miejscowych (w kolejności alfabetycznej) zawiera – obok pierwotnej (wytłuszczonej) postaci nazwy (ustalonej na podstawie pierwszych zapisów, ale zapisanej zgodnie z dzisiejszą ortografią) oraz najstarszych, pochodzących z X–XIII w. zapisów źródłowych (w nawiasie, kursywą) wraz z chronologią[3] – współczesną postać nazwy[4], obecny charakter obiektu, jego lokalizację (powiat, gmina według podziału administracyjnego dziś obowiązującego), a następnie określenie klasyfikacyjne nazwy[5], jej motywację i budowę słowotwórczą.[6]

SŁOWNIK NAJSTARSZYCH ŚWIĘTOKRZYSKICH TOPONIMÓW

Balino (*Balino* 1207, *Balino* 1211), dziś Balice, wś, pow. buski, gm. Gnojno: n. dzierż. od n. os. *Bal* lub *Bala* SSNO I 79–80 (: *bal*), z suf. *-ino*.[7]

Baranów (*Baranow* 1257), wś, pow. kazimierski, gm. Skalbmierz: n. dzierż. od n. os. *Baran* SSNO I 87 (: *baran*), z suf. *-ów*.

Biezorenda (*Byeszoranda* (1256)1533), dziś Bizoręda, wś, pow. jędrzejowski, gm. Sobków: n. kult. typu przedrostkowego, zawierająca w pierwszym członie przyimek *biez*, w drugim członie odpowiedniki łac. wyrazu *arenda* ‘dzierżawa’, oznaczająca obiekt *bez orendy*, czyli niepodlegający dzierżawie, albo *bis arenda* – obiekt dwukrotnie dzierżawiony (Karaś 1970: 297–302).

Borowa (*Borowa* (1153)XVII), dziś Borów, wś, pow. jędrzejowski, gm. Jędrzejów: n. topogr. od ap. *bór*, przym. *borowy*.

Boszowice (*Bosowicze* (1255)1545), dziś Bosowice, wś, pow. buski, gm. Stopnica: n. patr. od n. os. *Bosz* SSNO I 236 (: *Bogusław*, *Bolesław*), z suf. *-owice*.

† **Bożeszowice**[8] (Uillas duas quorum una Zagost uocatur et alia *Bozessouic* et

[3] Przy każdym oryginalnym zapisie nazwy podaję datę przekazu, przy zapisach pochodzących z późniejszych kopii datę ujmuję w nawias. Pamiętać jednak należy, że data najstarszej notacji nazwy nie jest równoznaczna z czasem powstania danego toponimu i że powstał on wcześniej niż jego pierwsze historyczne poświadczenie.

[4] W przypadku podziału osady odnotowano ten fakt, podając nazwy podziałowe.

[5] Według klasyfikacji semantycznej W. Taszyckiego wśród świętokrzyskich toponimów wyróżniono nazwy: topograficzne (n. topogr.), kulturowe (n. kult.), dzierżawcze (n. dzierż.), patronimiczne (n. patr.), rodowe (n. rod.), służebne (n. służ.), etniczne (n. etn.), zdrobniałe (n. zdrob.), dwuznaczne (n. dwuzn.) i niejasne. Klasyfikację uzupełniono o nazwy relacyjne, czyli toponimy wywodzące się bezpośrednio od już istniejących nazw geograficznych.

[6] Wszystkie skróty językowe przyjęto za NMPol.

[7] Zastosowane skróty bibliograficzne odnoszą się do słowników onomastycznych i apelatywnych, z których zaczerpnięto informacje nt. etymologii ojkonimów, zob. Literatura.

[8] Niektóre nazwy poprzedzono krzyżykiem (†). Dotyczy to tych osad, które już nie istnieją.

alio nomine Wlassou 1166), wś zaginiona, leżała koło Zagościa w pow. pińczowskim: n. patr. od n. os. **Bożesz*[9] (: *Bogumił*, *Bolesław*), z suf. *-owice*.

Brynica (*Branichia* (1166–67)XVII, *Branichia* (1256)XVII), dziś Brynica Mokra, wś, pow. jędrzejowski, gm. Nagłowice: n. topogr. od psł. **brъna* 'błoto, rozmiękła ziemia' Spsł I 396–7, z suf. *-ica*.

Brzezie (*Breze* 1275), wś, pow. starachowicki, gm. Pawłów: n. topogr. od ap. *brzezie* 'las brzozowy' Sstp I 170.

Brzeźnica (In … *Brysinch* (1153)XVII, *Brzesznycza* (XII)XVI, Monasterium *Andrzeioviense* (1118)1523–25, *Andreow* (1140)XIV, *Andrzeiow* (1192), *Andreov* 1271), dziś Jędrzejów, mto: n. topogr. od ap. *brzeźnica* 'las brzozowy' Sstp I 170. Po założeniu ok. 1140 r. klasztoru cystersów miejscowość przybrała nową nazwę, utworzoną od im. *Andrzej*, z suf. *-ów* (motywem nadania był może kult św. Andrzeja albo imię opata; niewykluczony związek nazwy z rodem Gryfów, u którego im. Andrzej było bardzo częste).

Brzeźno (*Brzezno* 1174–76), wś, pow. jędrzejowski, gm. Sobków: n. topogr. od przym. *brzeźny* (psł. **berzьnъ* 'brzozowy') poddanego procesowi substantywizacji; niewykluczone jednak pochodzenie od ap. *brzezie*, *brzoza*, *brzeżno* 'brzeg' bądź *brześno* 'brzost, drzewo liściaste, gatunek wiązu' (psł. **berstьje* 'brzosty, las brzostowy' Spsł I 209).

Busk (*Buzsk*, de *Buzesk* 1190, *Buzc* 1211, *Busko*, *Buszk* (1287)), dziś Busko-Zdrój, mto: n. topogr. od występującego często w słowiańskich nazwach wodnych psł. rdzenia **bug-*, wywodzącego się z *ie. **bheug(h)* w znaczeniu 'giąć, zgiąć', z suf. **-ьsk*, też **-ьsko*. Miasto leży nad źródłami siarczano-słonymi, tworzącymi dawniej rozlewiska.

Bzino (*Bzyno* 1260), dziś Bzin, cz. Skarżyska-Kamiennej: n. topogr. od ap. *bez*, z suf. *-ino*.

Chańcza (*Chancza* 1271), wś, pow. kielecki, gm. Raków: n. dzierż. od n. os. **Chaniek*, por. n. os. *Chań* SSNO I 39, z suf. **-ja*.

Cherubinowicy (*Cherubinouici*, *Cherubinouichi* (1278)), dziś Charbinowice, wś, pow. kazimierski, gm. Opatowiec: n. patr. od n. os. *Cherubin* SSNO I 315, z suf. *-owicy*.

Chęcin (prope *hancin* 1275), dziś Chęciny, mto: n. dzierż. od n. os. **Chęta*, por. *Chętny* SSNO I 315, z suf. *-in*.

† **Chołoszyno** (*Choloszino* (1109–18), *Holosisze* (!) (1153)XVII, *Choloszino* (1166–67)XVII, *Cholosijn* 1271), wś zaginiona, leżała koło Jędrzejowa, prawdopodobnie została do niego wcielona: n. dzierż. od n. os. *Chołosz* SSNO I 328, z suf. *-ino*.

[9] Asteryskiem (*) oznaczono nazwy osobowe i apelatywy, które nie zostały odnotowane w słownikach, a które stanowią podstawę dla zebranych toponimów.

Chorzewa (*Chorzewa* (1153)XVII, *Horeua* 1273), wś, pow. jędrzejowski, gm. Jędrzejów: n. dzierż. od n. os. **Chorz*, por. *Chorzek* SSNO I 334, z suf. *-ewa*.

Chotel (*Chotel* 1244), dziś Chotel Czerwony, wś, pow. buski, gm. Wiślica: n. dzierż. od n. os. **Chotel* (por. imiona typu *Chociemir*, *Chociesław*), z suf. **-jь*.

Chotel (*Chotel* (1284)), dziś Chotelek, wś, pow. buski, gm. Busko-Zdrój: n. dwuzn.: dzierż. od n. os. **Chotel* lub ponowiona z n. wsi *Chotel* (dziś *Chotel Czerwony*).

Chroberz (*Chrober* (1153), *Hrober* (1244), *Chrober* (1250)), wś, pow. pińczowski, gm. Złota: n. dzierż. od n. os. **Chrober*, *Chrobry* SSNO I 339 (: stp. *chrobry*, *chabry*, *chrabry* ‘dzielny’ Sstp I 253), z suf. **-jь*.

Chrostlino (*Chrostlino* 1136), dziś Chruszczyna Mała i Chruszczyna Wielka, dwie wsi, pow. kazimierski, gm. Kazimierza Wielka: n. dwuzn.: topogr. od stp. *chróślino*, *chrašcina*, *chróścina* ‘zarośla’ Sstp I 255 lub dzierż. od n. os. *Chrostla* SSNO I 341, z suf. *-ino*.

Cirno (*Tyrno* 1136), dziś Cierno-Zaszosie i Cierno-Żabieniec, dwie wsi, pow. jędrzejowski, gm. Jędrzejów i Nagłowice: n. topogr. od przym. **trьnьno* (: *cierń*, psł. **tr̥nь* ‘kolec’ SESł I 101).

Czaczewicy (*Chacheuici* (1174–76)XVII), dziś Caców, wś, pow. jędrzejowski, gm. Nagłowice: n. patr. od n. os. *Czacz* SSNO I 394, z suf. *-ewicy*.

Czarnków (*Charncou* (1198)), dziś Czarkowy, wś, pow. buski, gm. Nowy Korczyn: n. dzierż. od n. os. *Czarnek* SSNO I 400 (: *czarny*), z suf. *-ów*.

Czechów (*Cechow* (1153), *Czehow* (1213), *Chehow* 1230), wś, pow. pińczowski, gm. Kije: n. dzierż. od n. os. *Czech* SSNO I 412 (: *Czesław*), z suf. *-ów*.

Czerwona Góra (*Czirfuonegor* (1282)), wś, pow. opatowski, gm. Sadowie: n. topogr. w formie zestawienia, składająca się z przym. *czerwony* i ap. *góra*.

Czyrników (*Cirnicov* 1206, *Chirnicov* 1208, *Cyrnichou* 1212, *Czirnichow* 1282), dziś Czerników Karski i Czerników Opatowski, dwie wsi, pow. opatowski, gm. Opatów: n. dzierż. od n. os. *Czyrnik*, *Czernik* SSNO I 439, 440 (: *czarny*), z suf. *-ów*.

Dankowo (*Dancovo* 1136), dziś Danków Duży i Danków Mały, dwie wsi, pow. włoszczowski, gm. Włoszczowa: n. dzierż. od n. os. *Danek* SSNO I 455 (: *Daniel*), z suf. *-owo*.

Danków (*Dankow* 1260, *Dinkow* (1276)XVI), dziś Denków, cz. Ostrowca Świętokrzyskiego: n. dzierż. od n. os. *Danek* SSNO I 455, z suf. *-ów*.

Dzierążna (*Dzierezna* (1174–76)), dziś Dzierążnia, wś, pow. pińczowski, gm. Działoszyce: n. topogr. od ap. *dzierzęga* ‘roślina wodna z rodziny rzęsowatych; rzęsa’ SpXVI, VI 410, z suf. *-na*.

Dziewięcicy (*Ciuocici* 1228, *Cyuocici*, *Diuocici* 1243), dziś Dziewięczyce, wś, pow. pińczowski, gm. Działoszyce: n. patr. od n. os. **Dziewięta*, z suf. *-icy*. Do n. os. por. *dziewiąty* lub *dziewka* ‘młoda kobieta niezamężna; służąca’ SESł I 200, też nazw. *Dziewięcin* (: *dziewa*).

Golików (*Golykow* (1213)), dziś Gołuchów, wś, pow. pińczowski, gm. Kije: n. dzierż. od n. os. *Golik* SSNO II 154 (: *goły*), z suf. *-ów*.

Gonów (*Gonow* (1276)1358), dziś Gunów, wś, pow. kazimierski, gm. Kazimierza Wielka: n. dzierż. od n. os. **Gon*, por. *Gonek* SSNO II 163, z suf. *-ów*.

Gorzesławice (*Gorezlauice* 1198, *Goreslavice*, *Goreslauice* (1287)), dziś Gorysławice, wś, pow. buski, gm. Wiślica: n. patr. od n. os. *Gorzesław* SSNO II 172, z suf. *-ice*.

Gosań (*Gosan* 1222, *Gosan* 1223), wś, pow. konecki, gm. Stąporków: n. dzierż. od n. os. **Goszan* (: *Gosław*, *Gorzysław*), z suf. **-jь*.

Grodzina (*Grodina* (1229)1634, *Grodina* 1236), dziś Grudzyny, wś, pow. jędrzejowski, gm. Imielno: n. kult. od czas. *grodzić*, por. ap. *grodza*, *grodzia* ‘płot, ogrodzenie; miejsce ogrodzone, ogród, łąka, pastwisko’ Sstp II 504, z suf. *-ina*.

Grzegorzewice (de *Gregoreuiz* (1269)), dziś Grzegorzowice, wś, pow. ostrowiecki, gm. Waśniów: n. patr. od n. os. *Grzegorz* SSNO II 220, z suf. *-ewice*.

Januszowicy (*Janusouici* 1244), dziś Januszowice, wś, pow. buski, gm. Gnojno: n. patr. od n. os. *Janusz* SSNO II 429, z suf. *-owicy*.

Jemielno (de *Jemelna* 1230), dziś Imielno, wś, pow. jędrzejowski, gm. Imielno: n. topogr. od ap. *jemioła*, z suf. *-no*.

Jeżowo (*Iesouo* 1145), dziś Jeżów, wś, pow. ostrowiecki, gm. Waśniów: n. dzierż. od n. os. *Jeż* SSNO II 484 (: *jeż*), z suf. *-owo*.

Kamieńczycy (*Kaminkici* (1166–67)XVI), dziś Kamieńczyce, wś, pow. kazimierski, gm. Kazimierza Wielka: n. patr. od n. os. **Kamieniek*, *Kamieniec* SSNO II 525, por. n. os. *Kamienko* (: *kamień*) SSNO II 226, z suf. *-icy*.

Kargów (*Kargow* (1191), *Kargow* (1243), *Kargouu* (1262)), wś, pow. buski, gm. Tuczępy: n. dzierż. od n. os. **Karg*, por. *Kargosza* SSNO VII 101, z suf. *-ów*.

Karsznica (*Karsnicza* (1262)), dziś Karsznice, wś, pow. jędrzejowski, gm. Małogoszcz: n. topogr. od **kars-*//**karsz-*, psł. **kъrchъ* ‘lewy’, ie. **(s)ker-* ‘kręcić, giąć, krzywić’ SESł II 87, z suf. *-(n)ica*. Nazwa może mieć związek z usytuowaniem wsi po lewej stronie rzeki Nidy.

Karszycsko (*Scarzysko* (1260), *Karzycsko* 1275, *Karsitsco* 1284), dziś Skarżysko-Kamienna, mto: n. dzierż. od n. os. **Karszyc*, por. n. os. *Karch* lub *Karsz* SSNO II 535, 540 (: psł. **kъrchъ* ‘lewy’), z suf. *-sko*.

Kielce (in *Kelciam* (965), *Kyelcia* (1165), *Kelcia* 1166–85, in *Kyelciam* (1213), *Kylcia* 1244, *Kelcia* (1295)), mto: n. topogr. od zdrobniałego ap. **klec* < **kъl-ьcь*

‘kiełek’ (: **kъlъ* ‘kieł’), w l. mnogiej *kielce* ‘kiełki’ SESł II 142, 145–6. Nazwa określa grunt podmokły, bagnisty, na którym dziko krzewią się zarośla, kiełki.

Kije (de *Ki* 1172–73, *Kye* 1198, *Kyge* (1213)), wś, pow. pińczowski, gm. Kije: n. rod. od n. os. *Kij* SSNO II 580 (: *kij*), w l. mnogiej.

Klemencicy (*Clemencici* 1222, *Clementici* 1244, *Clemencici* 1292), dziś Klemencice, wś, pow. jędrzejowski, gm. Wodzisław: n. patr. od n. os. *Klementa*, **Klemięt*(*a*) (: łac. *Clemens*) SSNO III 5, z suf. *-icy*.

Kobelniki (de *Cobelnic* 1253, cum villis … *Cobilnik* (1254)), dziś Kobylniki, wś, pow. buski, gm. Wiślica: n. służ. od ap. *kobylnik* ‘pasterz stada końskiego’ Sstp III 307 z przejściem *-yL- > -eL-*, w l. mnogiej.

Konary (*Conary* (1254)), wś, pow. buski, gm. Stopnica: n. służ. od ap. *konarz* ‘człowiek przynależny do ludności służebnej, zajmujący się hodowlą koni książęcych’ Sstp III 325, w l. mnogiej.

Konarze (villas … *Konare* (1153)XVII, in qua sedent *konary* due (1174–76) XVII, *Konare* 1210), dziś Konary, wś, pow. jędrzejowski, gm. Wodzisław: n. służ. od ap. *konarz*, w l. mnogiej.

Konieczno (*Conecheno* 1136), wś, pow. włoszczowski, gm. Włoszczowa: n. topogr. od ap. *koniec*, z suf. *-no*, por. też stp. ap. *konieczny* ‘będący na końcu’ Sstp III 329.

Końskie (in *Konski* (1145), *Konske* 1218, *Consca* 1222, *Konski* 1229), mto: n. kult. od przym. *końskі* (: *koń*). Nazwa określała pierwotnie miejscowość, w której hodowano konie.

Koprzywnica (*Copriunica* 1206, *Coprzywnicia* (1250)XV, *Koprzywnica* (1262) XVIII), mto: n. topogr. od stp. ap. *koprzywa* ‘pokrzywa’ Sstp VI 333, z suf. *-nica*, lub od przym. *koprzywny* Sstp VI 333, z suf. *-ica*.

Koprzywnica (Cum … *Copriunich* 1222, *Copriuniza* 1244), dziś Pokrzywnica, wś, pow. jędrzejowski, gm. Wodzisław.

Korytnica (*Choritnicia* (1224)), wś, pow. jędrzejowski, gm. Sobków: n. topogr. od ap. *koryto* ‘łożysko rzeki, jar, parów, rów’, też ‘podłużne obniżenie terenu’ SESł II 502–3, z suf. *-nica*. Nazwa mogła wcześniej odnosić się do rzeki i określać ‘wodę płynącą głębokim korytem’. Wieś leży nad Nidą.

Korzeniowo (*Corenowo* 1190), dziś Korzenno, wś, pow. kielecki, gm. Raków: n. dwuzn.: dzierż. od n. os. *Korzeń* SSNO III 91 lub topogr. od ap. *korzeń*, z suf. *-owo*.

Kowale (de *Coval* 1253), dziś Kowala, wś, pow. pińczowski, gm. Pińczów: n. służ. od ap. *kowal*, w l. mnogiej.

Kraszków (*Crascaw* 1282), wś, pow. ostrowiecki, gm. Waśniów: n. dzierż. od n. os. *Kras*(*z*)*ek* SSNO III 135 (: *krasa*), z suf. *-ów*.

Krolewicy (*Crolevici* 1136), dziś Królewice, wś, pow. kazimierski, gm. Bejsce: n. patr. od n. os. *Krol* SSNO III 144 lub od ap. *król*, z suf. *-ewicy*. Por. też *królewicy* ‘poddani króla’.

Krzęcino (*Krzencino* (1166–67)XVII), dziś Krzcięcice, wś, pow. jędrzejowski, gm. Sędziszów: n. dzierż. od n. os. *Krzęta* SSNO III 158 (: *krzętny*), z suf. *-ino*.

Krzyszkowicy (*Criskovichi* 1238), dziś Krzyszkowice, wś, pow. kazimierski, gm. Kazimierza Wielka: n. patr. od n. os. *Krzyszek* (: *Krzysztof*) SSNO III 169, z suf. *-owicy*.

Krzyżanowice (de *Crizanouiz* (1247), de *Crisanouic* 1253, *Krzizanowicz* (1254), *Crisanouich* 1293), dziś Krzyżanowice Dolne i Krzyżanowice Średnie, dwie wsi, pow. pińczowski, gm. Pińczów: n. patr. od n. os. *Krzyżan* SSNO III 179 (: *krzyż*), z suf. *-owice*.

Księgnicy (*Kxagnyci* 1191–1224), dziś Książnice, wś, pow. buski, gm. Pacanów: n. metronimiczna[10] od niezaświadczonego ap. **księgini*, **knięgini* (< psł. **кънęgynji* ‘księżna, pani, władczyni’, też ‘przeorysza’, stp. *ksieni* SESł III 269), z suf. *-icy*.

Kurzelów (*Kurzelow* 1254, *Curelov* 1260), wś, pow. włoszczowski, gm. Włoszczowa: n. dzierż. od n. os. *Kurzel* (por. gw. *kurzel* ‘kogut’) RymSEN I 493, z suf. *-ów*.

Laskowo (*Lascouo* (1256)XVII), dziś Lasków, wś, pow. jędrzejowski, gm. Jędrzejów: n. dwuzn.: dzierż. od n. os. *Lasek* SSNO III 228 lub topogr. od ap. *lasek*, z suf. *-owo*.

Lasochów (*lassochow* (1166–67), *Lasochowici* (1174–76)), wś, pow. jędrzejowski, gm. Małogoszcz: n. dzierż. od n. os. **Lasoch*, por. n. os. *Lasocha* (: *las*) RymSEN II 9, z suf. *-ów*, też *-owicy*.

Lubcza (*Lubicha* (1234)), wś, pow. jędrzejowski, gm. Wodzisław: n. dzierż. od n. os. *Lubek* SSNO III 282 (: *Lubomir*), z suf. **-ja*.

Łagiewnicy (*Lagewnici* 1275), dziś Łagiewniki, wś, pow. kielecki, gm. Chmielnik: n. służ. od ap. *łagiewnik* ‘człowiek przynależny do książęcej ludności służebnej, trudniącej się wyrobem łagwi czy też warzeniem piwa i syceniem miodu dla dworu książęcego’ Sstp IV 89, w l. mnogiej.

Łagów (cum castro *Lagou* 1148, *Lagov* 1230), mto: n. dzierż. od n. os. *Łag* (od podstawy *łag-*, por. stp. *łagoda* ‘porządek’) RymSEN II 32, z suf. *-ów*.

Łątczyno (*Lantczyno* (1153)XVII, *Lanczino* (1210)XVII), dziś Łączyn, wś, pow. jędrzejowski, gm. Jędrzejów: n. dzierż. od n. os. *Łątka* SSNO III 321 (: stp. *łątka*), z suf. *-ino*.

[10] „Nazwy metronimiczne” stanowią wśród nazw zakończonych na *-ice* odrębną grupę, zbliżoną pod względem znaczenia do nazw patronimicznych; pochodzą od żeńskich nazw osobowych i żeńskich godności (Taszycki 1968: 160–168).

Łękawa (*Lancaua Iacobi* 1222), wś, pow. kazimierski, gm. Kazimierza Wielka: n. topogr. od stp. ap. *łękawa* ‘coś, co ma kształt łuku, wygięcie, krzywizna, linia wężykowata’ Sstp IV 112, początkowo z członem odróżniającym od n. os. *Jakub* (pleban *Jakub* – właściciel wsi).

Łysakowo (*Lyszakowo* (1153)XVII, *Liszakowo* (1210)XVII, *Lisacouo* (1256) XVII), dziś Łysaków Drugi, Łysaków Kawęczyński i Łysaków pod Lasem, trzy wsi, pow. jędrzejowski, gm. Jędrzejów: n. dzierż. od n. os. *Łysak* SSNO III 349 (: *łysy*), z suf. *-owo*.

Maciejewicy (*Macegeuici* (1246)), dziś Maciejowice, wś, pow. buski, gm. Gnojno: n. patr. od im. *Maciej*, z suf. *-ewicy*.

Małogoszcz (*Malogost* 1136, *Malogost* (1156), *Malogost* (1224), *Malogoscz* 1258, *Malogoszcz* 1287), mto: n. dzierż. od złożonej n. os. **Małogost* (por. n. os. *Dobrogost*, *Małomir* SSNO I 487, III 384), z suf. **-jь*.

Manina (*Manina* 1136, *Mamina* (1282)), dziś Momina, wś, pow. ostrowiecki, gm. Waśniów: n. dzierż. od n. os. *Mania*, por. też *Mana*, *Man*//*Mań* SSNO III 390–1, z suf. *-ina*.

Marzysz (*Marzysc* (1271)), wś, pow. kielecki, gm. Daleszyce: n. dzierż. od n. os. *Marzysz* (: *Marzyjan* = *Marian*) SSNO III 414.

Mirzawa (*Miraue* (1166–67)XVII, villas … *Miraue* (1174–76)XVII, *Mirawa* (1210) XVII), dziś Mierzawa, wś, pow. jędrzejowski, gm. Wodzisław: n. ponowiona z n. rzeki przepływającej przez wieś, por. super *Mirauam* (1243). Do n. rz. por. psł. **mirъ* ‘pokój’, stp. *mir*, *mier* ‘pokój, bezpieczeństwo’ Sstp IV 282. Nazwa określała rzekę o spokojnie płynącej wodzie.

Mierzec (*Merech* 1275), dziś Mirzec, wś, pow. starachowicki, gm. Mirzec: n. dzierż. od n. os. *Mirz* (: *Mirosław*) SSNO III 526, z suf. *-ec* i przejściem *-ir-* > *-er-*.

Milice (*Milice* 1172), dziś Milica, cz. Skarżyska-Kamiennej: n. patr. od n. os. *Mila* (: *Miłosław*, *miły*) SSNO III 505, z suf. *-ice*.

Modliszewicy (*Modliseuici* 1222), dziś Modliszewice, wś, pow. konecki, gm. Końskie: n. patr. od n. os. *Modlisz* SSNO III 542 (: *Modlibog*), z suf. *-ewicy*.

Mstyczów (*Mstichov* 1224), wś, pow. jędrzejowski, gm. Sędziszów: n. dzierż. od n. os. **Mstycz* (: *Mścigniew*, *Mścisław*), z suf. *-ów*.

Nagłowice (*Naglowice* (1263)), wś, pow. jędrzejowski, gm. Nagłowice: n. patr. od n. os. *Nagły* (: *nagły* ‘prędki, gwałtowny, niespodziewany’) RymSEN II 134, por. też stp. n. os. *Naglik*, *Naglic* SSNO IV 6, z suf. *-owice*.

Nawarzyce (*Nawarzycze* (1246)XVII, super uilla *Nauariz* … uillam *Nauariz* 1247, *Nauariche* (1256)XVII), wś, pow. jędrzejowski, gm. Wodzisław: n. patr. od n. os. *Nawara* SSNO IV 24 (: stp. *nawarzyć* ‘ugotować’, *nawora* ‘to, co się warzy’), z suf. *-ice*.

Niegosławice (de *Negoslauicha* (1110–17)XVI, *Nyegoslauicze* 1317), wś, pow. buski, gm. Pacanów: n. patr. od n. os. *Niegosław* SSNO IV 41 (: psł. **něga* ‘rozkosz’ i *-sław*, od *sława*, *sławić*), z suf. *-ice*.

Niegosławicy (et *villam Nijegoslai* (1166–67)XVI, *villam Nigozlai* (1174–76), *Nyegoslauice* (1192)XVII, *Negoslawici* (1210)XVII), dziś Niegosławice, wś, pow. jędrzejowski, gm. Wodzisław: pierwszy zapis zlatynizowany *villa Nigozlai* (= *wieś Niegosława*); n. patr. od n. os. *Niegosław*, z suf. *-icy*.

Nieświenie (*Nesuene* 1222), dziś Nieświń, wś, pow. konecki, gm. Końskie: n. dzierż. od n. os. **Nieświen* lub **Nieśwień*, z suf. **-je*.

Nosowo (*Nosovo* 1190, *Nosouo* 1211), dziś Nosów, wś, pow. ostrowiecki, gm. Waśniów: n. dzierż. od n. os. *Nos* SSNO IV 73 (: *nos*), z suf. *-owo*.

Oględów (super villa *Oglandow* (1250)), dziś Oględówek, przys., pow. pińczowski, gm. Kije: n. dzierż. od n. os. **Oględa*, z suf. *-ów*. Do n. os. por. ap. *ogląd* ‘oglądanie, oględziny’ SEBań II 395.

Olbrachcice (*Olbrachcice* (1239), *Albrechczicze* (1256)XVI), wś, pow. jędrzejowski, gm. Wodzisław: n. patr. od n. os. *Olbracht* (: *Albert*) SSNO IV 107, z suf. *-ice*.

Opatkowo (*Opatkowo* ((1166–76)1210)XVII), dziś Opatkowice Murowane, wś, pow. jędrzejowski, gm. Imielno: n. dzierż. od ap. *opatek* ‘przełożony klasztoru w niektórych zakonach o najstarszej regule’ Sstp V 590, z suf. *-owo*.

Opatowiec (*Opatouech* (1119–24), *Opatovech* (1125)1275, *Opatowec* (1229)XV, *Opatowiecz* (1271), *Opathovetz* 1288), mto: n. relacyjna, prawdopodobnie od n. mta *Opatów*, z suf. *-ec*.

Opatów (*Opatow* 1189, *Opatouie* 1212, *Opatow* 1254, *Oppathow* (1282)), mto: n. dzierż. od ap. *opat* ‘przełożony klasztoru w niektórych zakonach o najstarszej regule’ Sstp V 590, z suf. *-ów*.

Pasturów (*Pasturow* (1176), *Pasturov* (1242)), dziś Pasturka, wś, pow. pińczowski, gm. Pińczów: n. dzierż. od n. os. *Pastur* (: *pasterz*) RymSEN II 213, z suf. *-ów*.

Pełczyszcze (de *Pelchisch* 1224, de *Pelchist* (1266)), dziś Pełczyska, wś, pow. pińczowski, gm. Złota: n. kult. od stp. ap. **pełk* (: psł. **pl̥kъ* ‘gromada ludzi; duży oddział wojska’) SEBor 503, z suf. *-iszcze* albo od ap. *pełczyszcze* ‘miejsce, gdzie był obóz wojskowy’ SEBań II 526.

† **Pełkinice** (Miraue, *Pelkinice*, Krzencino (1166–67)XVII), wś zaginiona, leżała koło Mierzawy czy Krzcięcic, w pow. jędrzejowskim: n. patr. od n. os. **Pełkinia*, por. n. os. *Pełk* + *-inia* < *-ynia* (: *Przed-pełk*, *Święto-pełk*), z suf. *-ice*.

Pękosławicy (*Pakoslauici* 1274, *Pakozlavici* 1275, *Pacoslauici* 1284), dziś Pękosławice, wś, pow. ostrowiecki, gm. Waśniów: n. patr. od im. *Pękosław* SSNO IV 220, z suf. *-icy*.

Pietrkowicy (*Petrkowici* (1229)XV), dziś Piotrkowice, wś, pow. kazimierski, gm. Bejsce: n. patr. od n. os. *Pietrek* SSNO IV 258 (: *Pietr*), z suf. *-owicy*.

Plechów (*plachow* 1238, *Plechow* 1243), wś, pow. kazimierski, gm. Kazimierza Wielka: n. dzierż. od n. os. *Plech* SSNO IV 285 (być może od stp. *plech*//*blach* 'blacha zbroi' Sstp I 97), z suf. *-ów*.

Podłęże (*Podluze* 1213), wś, pow. pińczowski, gm. Pińczów: n. topogr. od ap. *podłęże* 'miejsce w pobliżu łęgu' Sstp VI 289 (*u* może być znakiem graficznym samogłoski nosowej lub też głoski *u*, por. *łęg*//*ług*).

Podstola (*Podstola* (1268)), dziś Podstoła, wś, pow. kielecki, gm. Pierzchnica: n. dwuzn.: może od ap. *podstola*, *podstole* w znaczeniu topograficznym (wieś leży u stóp góry) lub n. służ. od ap. *podstole*, *podstoli* 'urzędnik dworski doglądający stołu pańskiego, później honorowy urzędnik ziemski' Sstp VI 277–8, w l. mnogiej.

Potok (*Pothok* (1153)XVII, *Pothok* 1210), dziś Potok Mały i Potok Wielki, dwie wsi, pow. jędrzejowski, gm. Jędrzejów: n. topogr. od ap. *potok*.

Prusinowicy (Item *Pruszinowicz* (1260), *Prussinowyci* 1275, *Prusinouici* 1284), dziś Prusinowice, wś, pow. ostrowiecki, gm. Waśniów: n. patr. od n. os. *Prusin* SSNO IV 352 (: *Prus*), z suf. *-owicy*.

Przedmoszczanie (*Predmoscane* 1257, *Predmostane*, *Predmoschane* 1262), dziś Przedmoszczany, przys., pow. jędrzejowski, gm. Sędziszów: n. etn. z suf. *-anie*, określająca pierwotnie ludzi osiadłych *przed mostem* (na rzece Mierzawie), następnie miejscowość przez nich zamieszkałą.

Przełęk (*Prelank* (1241–43), *Prelanch* (1246)), dziś Przyłęk, wś, pow. jędrzejowski, gm. Wodzisław: n. topogr. oznaczająca 'miejsce położone przy łęku', od wyrażenia przyimkowego *przy łęgu* lub *przy łęku*, por. **lǫk-* o pierwotnym znaczeniu 'wygięcie, obłąk, krzywizna półkolista', następnie 'zakręt, zakole rzeki, teren położony w zakolu rzeki' SESł V 111–3, w wyniku derywacji paradygmatycznej; por. też ap. *przełąg* 'pole położone w dolinie' Sstp VII 144, *przełęk* 'łąka nadrzeczna przedzielająca wyżej położone lasy' SEBań II 861.

Przyśniów (*Prisnou* 1222), dziś Przeczniów, cz. wsi Wielgus, pow. kazimierski, gm. Kazimierza Wielka: n. niejasna.

Radomicy (*Radomici* (1260), *Radomici* 1275, 1284), dziś Radomice, wś, pow. kielecki, gm. Morawica: n. patr. od n. os. *Radom* SSNO VII 205 (: *Radomir*), z suf. *-icy*.

Radostowicy (*Radostovici* 1275), dziś Radoszyce, mto: n. patr. od n. os. *Radost* SSNO IV 422 (: *Radomir*, *Radosław*), z suf. *-owicy*.

Rakoszyno (*Rakoszyno* (1153)XVII, *Rakoszino* (1210)), dziś Rakoszyn, wś, pow. jędrzejowski, gm. Nagłowice: n. dzierż. od n. os. *Rakosza* (: *rak*) RymSEN II 337, z suf. *-ino*.

Rakowo (*Rakowo* (1153)XVII, *Rakowici* (1174–76), *Rakowo* (1210), *Rakowici* (1221), *Racouo* (1256)), dziś Raków, wś, pow. jędrzejowski, gm. Jędrzejów: n. dzierż. od n. os. *Rak* SSNO IV 438 (: *rak*), z suf. *-owo*, też *-owicy*.

Raszów (*Raschow* (1288)1527), dziś Raszków, wś, pow. jędrzejowski, gm. Słupia: n. dzierż. od n. os. *Rasz* SSNO IV 445 (: *Racisław*), z suf. *-ów*.

Rębieszczyce (*Rambiesczicze* (1166–67), *Rambiescici* (1174–76)), dziś Rembieszyce, wś, pow. jędrzejowski, gm. Małogoszcz: n. patr. od n. os. **Rębieszec* lub **Rębieszek* (: *rąbać*), z suf. *-ice*, *-icy*.

Rębowicy (sunt autem hec *Rubowyczy* (1213)), dziś Rębów, wś, pow. pińczowski, gm. Kije: n. patr. od n. os. *Rąb* SSNO IV 453 (: *rąbać*), z suf. *-owicy*.

Rzepin (...dedit *Repinam* 1198, ... *Repniam* (1198), de *Repin* 1228), dziś Rzepin Drugi i Rzepin Pierwszy, dwie wsi, pow. starachowicki, gm. Pawłów: n. dzierż. od n. os. *Rzepa* SSNO IV 541 (: *rzepa*), z suf. *-in*.

Samostrzałów (*Samostrzalow* (1213), *Samostralow* (1250)), wś, pow. pińczowski, gm. Kije: n. dzierż. od n. os. **Samostrzał*, por. n. os. *Samostrzelnik* SSNO V 9, też ap. *samostrzał* ‘łuk, kusza’ Sstp VIII 121, z suf. *-ów*.

Saniec (de *Sancia* (1250)), dziś Szaniec, wś, pow. buski, gm. Busko-Zdrój: n. dzierż. od przym. dzierżawczego **Sań*(*i*) Gród, Źrzeb itp. (: n. os. *Sań* SSNO V 13), z suf. *-ec*. Dotychczasowe hipotezy językoznawców o związku toponimu z nazwą rzeki San należy odrzucić.

Sarbie (*Szarbe* (1254)1445, *Sarbe* (1287)XVI), dziś Szarbia Zwierzyniecka, wś, pow. kazimierski, gm. Skalbmierz: n. dzierż. od n. os. *Sarb*, lub n. etnicznej *Sarb*, *Serb* ‘Łużyczanin’ SSNO V 15, z suf. **-je*.

Sędowicy (*Sacouici* (! pro *Sadouici*) 1222, Comes Sudo ... contulit ... suae villam Vrocisir, quae *Sudouic* nominatur 1239, in *Sandouic* 1243), dziś Sędowice, wś, pow. pińczowski, gm. Michałów: n. patr. od n. os. *Sąd*, *Sędo* SSNO V 20 (: *Sędzisław*, *Sędziwoj*, *sąd*), z suf. *-owicy*. Być może nazwa pochodzi od cytowanego komesa *Sąda*//*Sęda*.

Sędziszów (*Sudisov* 1224), mto: n. dzierż. od n. os. *Sędzisz* SSNO V 36 (: *Sędzimir*, *Sędzisław*), z suf. *-ów*.

Sietujew (*Setugew*, *Setuyow* 1262), dziś Sietejów, wś, pow. kazimierski, gm. Skalbmierz: n. dzierż. od n. os. **Sietuj* (< **Sět*(*ě*)*-ujь*, z kontrakcją *tě-u* > *ť u*, z późniejszym stwardnieniem *ť* wskutek dysymilacji pod wpływem *ś* i *j*, por. n. os. *Sieciej* SSNO V 47), z suf. *-ew*.

Skarbimirz (Gubertus prepositus *Scarbimiriensis* (1217), *Scarbimir* (1242)), dziś Skalbmierz, mto: n. dzierż. od n. os. *Skarbimir* SSNO V 86, VII 227, z suf. **-jь*.

Skoruszkowice (in *Skoruskowicz* (1234)XVII, *Scurocouich* (!) (1256), uillam ... que dicitur *Koruskowicz* (1263)), dziś Strzeszkowice, wś, pow. jędrzejowski,

gm. Wodzisław: n. patr. od n. os. **Skoruszek* (: *skory*), z suf. *-owice*. Do n. os. por. n. os. *Skorusza* SSNO V 97 (: *skorusza* ‘jarzębina’), też n. os. *Skorosz* SSNO V 96 (: **Skorogost*, *skory* ‘szybki, rychły’). Niewykluczone, że to mylnie odczytana nazwa wsi a może zmieniona z czasem na *Strzeszkowice*, od n. os. *Strzeszek*//*Strzeżek* SSNO V 236–7 (: *Strzeżysław*, *Strzeżywoj*, *Strzesław*). Forma *Koruszkowice* powstała wskutek fałszywej dekompozycji *S-*, traktowanego jako przyimek *z*.

Skotniki (*Scotnici* 1166, *Scothnijkj* (1166–67)), dziś Skotniki Duże i Skotniki Małe, dwie wsi, pow. buski, gm. Busko-Zdrój: n. służ. od ap. *skotnik* ‘pastuch, pasterz bydła’ SW VI 167, w l. mnogiej.

Skotniki (*Scotniki* 1257), dziś Skotniki Dolne i Skotniki Górne, dwie wsi, pow. buski, gm. Wiślica: n. służ. od ap. *skotnik*, w l. mnogiej.

† **Skotniki** (*Skotnicj* (1174–76, *Skotniki* (1221), *Scotniki* 1306), wś zaginiona, leżała w okolicy Chęcin, pow. kielecki: n. służ. od ap. *skotnik*, w l. mnogiej.

Skroniów (*Skroniow* (1174–76)XVII, *Scronow* (1210)XVII), wś, pow. jędrzejowski, gm. Jędrzejów: n. dzierż. od n. os. *Skroń* SSNO V 100 (: *skroń*), z suf. *-ów*.

Sławoszowo (de uillis … *Slauosouo* (1256)XVII), dziś Słaboszowice, wś, pow. jędrzejowski, gm. Sędziszów: n. dzierż. od n. os. *Sławosz* SSNO V 114 (: *Sławomir*), z suf. *-owo*.

Słup (*Sluhp* (1269)), dziś Nowa Słupia, mto i Stara Słupia, wś, pow. kielecki, gm. Nowa Słupia: n. kult. od ap. *słup̀* rodzaju żeńskiego. Andrzej Bańkowski rekonstruował to femininum jako **sъlupь* (: **sъ-lupiti*) o znaczeniu ‘drzewo lub drzewa, z których złupiono korę’ (Bańkowski 1982: 80).

Sobótka (et *Sobotku* (1255), *Sobotcha* 1257, *Sobotka* (1262)XIV), wś, pow. opatowski, gm. Ożarów: n. kult. określająca dzień, w jakim odbywał się targ, od ap. *sobota*, z suf. *-ka*.

Sorbkowo (*Sorbkowo* (1254)), dziś Szarbków, wś, pow. pińczowski, gm. Pińczów: n. dzierż. od n. os. **Sorbek*, por. n. os. *Sorba* SSNO V 149, z suf. *-owo*.

Sprowa (*Sprowa* (1288)1527), wś, pow. jędrzejowski, gm. Słupia: n. niejasna.

Stawiany (inter … *Stauan* (1250)), wś, pow. pińczowski, gm. Kije: n. etn. z suf. *’-any*, określająca pierwotnie ludzi mieszkających nad *stawami* lub pochodzących z miejscowości *Staw*.

Stobnica (Hic fuit canonicus *Stobniciensis* 1102–08, prope *Stobnyczam* 1208, *Stobnica* 1211, *Stobnycia* 1275), dziś Stopnica, mto: n. topogr. od podstawy **stob-* o możliwym znaczeniu etymologicznym ‘słup, kłoda’, por. ap. **stobiec* (: **stobъ* Spsł II 24), z suf. *-nica*. Miasto leży nad strumieniem Stopniczanka, którego n. została zanotowana dopiero współcześnie. W przeszłości przypisywano rdzeniowi **stob-* znaczenie hydronimiczne, co jednak w tym wypadku wątpliwe; n. wodna wtórna w stosunku do n. miejscowej.

Stryc(z)owice (Mamina vero cum his villis: *Striczauicz* (1282)), wś, pow. ostrowiecki, gm. Waśniów: n. patr. od n. os. *Stryc* SSNO V 227 (: *stryjec*, *stryc* ‘brat ojca’ Sstp VIII 481), z suf. *-owice*. Jeśli *-cz-* w temacie to nie była konwencja graficzna na oznaczenie *-c-*, wówczas forma Stryczowice byłaby hiperpoprawna (skutek ucieczki od rzekomego mazurzenia).

Strzelce (in *Strelech* 1271), wś, pow. staszowski, gm. Oleśnica: n. służ. od ap. *strzelec* ‘łucznik, kusznik, żołnierz zbrojny w łuk albo w kuszę’ Sstp VIII 488, w l. mnogiej. Nazwa o charakterze służebnym, określała pierwotnie ludzi, którzy pełnili powinności łowieckie dla dworu książęcego, przygotowywali strzały i łuki, organizowali łowy, może też sami byli strzelcami.

Suchdół (*Suchdol* 1243), dziś Sudół, wś, pow. pińczowski, gm. Działoszyce: n. topogr. od ap. *suchdół* ‘wąwóz, dolina pozbawiona wody’ Sstp VIII 500.

Suchodół (*Suchodol* (1256)XVII), dziś Sudół, wś, pow. jędrzejowski, gm. Jędrzejów: n. topogr. od ap. *suchodół* ‘wąwóz, dolina pozbawiona wody’ Sstp VIII 500.

† **Suchowice** (Nauariche, Negoslauich, *Suchouiche* (1256)XVII), wś zaginiona, leżała koło Niegosławic, pow. jędrzejowski: n. patr. od n. os. *Such*(*y*) SSNO V 245 (: *suchy*), z suf. *-owice*.

Szczeglino (*Scheglino* (1110–17)1502, *Scheglino* 1219), dziś Szczeglin, wś, pow. buski, gm. Stopnica: n. dzierż. od n. os. **Szczegieł* (: *szczegieł*, *szczygieł*, psł. **ščegьlь* SEBor 600), por. n. os. *Szczygieł* SSNO V 296, *Szczegieł* RymSEN II 530, z suf. *-ino*.

Szydłów (*Sidlov* 1255), mto: n. dzierż. od n. os. *Szydło* SSNO V 44 (: stp. *szydło*), z suf. *-ów*.

Świdno (*Svidno* 1296), wś, pow. włoszczowski, gm. Krasocin: n. topogr. od ap. **świda* (< stp. *świdwa* ‘dereń’), z suf. *-no*, który wskazywałby na pierwotną n. wodną, por. **świd-* ‘światło, jasność’ SEBr 535, przym. *świdn*(*y*) ‘jasn(y), świetlisty’. Por. też ap. *świd* ‘coś czarnego’ SW VI 774 i przym. *świdny* ‘niedościgły’ w znaczeniu niezupełnie dojrzały, np. żyto jeszcze w świdzie lub żyto świdne zżął, *świdowato* ‘na zielono, przed dojrzeniem’ SGPKar V 364.

Tarszowa (*Tharszowa* 1153), dziś Tarszawa, kol., pow. jędrzejowski, gm. Jędrzejów: n. dzierż. od n. os. **Tarsz*, por. *Tarchała*, *Tarż* SSNO V 421, 428, z suf. *-owa*.

Tarżek (*Tarsc* 1228, *Tarsek* 1253), dziś Tarczek, wś, pow. starachowicki, gm. Pawłów: n. kult. od zdrobniałego ap. *tarżek* (: *targ*).

Tuczępy (*Tuchapi* 1191), wś, pow. buski, gm. Tuczępy: n. etn. od *tu czępić* (Wilkoń 1965: 152–153), z suf. *-y*; n. oznaczająca ludzi przycupniętych, skupionych wokół jakiegoś miejsca, tu siedzących, tj. osiedlonych.

Umianowice (*Unonouice* (!), *Unanowice* (!) 1257, *Umyanowycze* 1470–80), wś, pow. pińczowski, gm. Kije: n. patr. od n. os. **Umian* (: *umieć*), z suf. *-owice*.

Urzut (in *vrth* 1252), dziś Urzuty, wś, pow. kazimierski, gm. Opatowiec: n. kult. od ap. *urzut* ‘to, co zostało urzucone’, czyli nasyp, wał (ochronny), grobla; też odłóg ‘ziemia, której uprawy zaniechano’.

Waśniów (*Wasnou* 1145), wś, pow. ostrowiecki, gm. Waśniów: n. kult. od ap. *waśń*, z suf. *-ów*.

Ważlino (*Wazlino* 1166–67, *Waslin* 1241–43), dziś Warzyn Drugi i Warzyn Pierwszy, dwie wsi, pow. jędrzejowski, gm. Nagłowice: n. dzierż. od n. os. *Ważel* (: *Waga*, *waga*) RymSEN II 646, z suf. *-ino*.

Wąchocko (*Vanchoczko* 1166, *Vancoz* 1219, *Wanchozk* 1234, *Wanchocsk* 1273), dziś Wąchock, mto: n. topogr. od rdzenia **chod-* (por. *chodzić*, *chód*, *obchód*, *wschód*), z przedrostkiem *wą-* i przyrostkiem **-ьsko*. Ap. **wąchód* o hipotetycznym znaczeniu ‘wejście’ nie zachował się. Nazwa mogła mieć pierwotnie związek z nazwą jakiegoś przejścia, grobli, chodnika górniczego.

† **Wilczycy** (*Vilchici* (1210), wś zaginiona nad rzeką Mozgawą, pow. jędrzejowski: n. patr. od n. os. *Wilk* SSNO VI 104 (: *wilk*), z suf. *-icy*.

Winarze (*Vinare* 1207), dziś Winiary, wś, pow. pińczowski, gm. Pińczów: n. służ. od ap. *winarz* (*winiarz*) ‘ogrodnik uprawiający winnicę, pracujący w winnicy’ Sstp X 229, w l. mnogiej.

Wisznica (*Viznicia* 1190), dziś Wiśnicz, wś, pow. jędrzejowski, gm. Małogoszcz: n. topogr. od ap. stp. *wisznia* ‘wiśnia’, z suf. *-ica*.

Wiślica (*Vislicia* 1135, *Vislicia* 1224), mto: n. relacyjna, ponowiona z n. rzeki *Wiślica*, dziś Nida, lub od n. rz. *Wisła*, z suf. *-ica*.

Włoszczewice (*Wlosceuice* 1257, *Vlosthovice* 1262), dziś Włoszczowice, wś, pow. pińczowski, gm. Kije: n. patr. od n. os. **Włoszcz*, por. n. os. *Włost* SSNO VI 149, z suf. *-ewice*.

Wojciechowo (*Woycechowo* 1229), dziś Wojciechów, wś, pow. kazimierski, gm. Kazimierza Wielka: n. dzierż. od im. *Wojciech*, z suf. *-owo*,

Wrociżyrz (*Vrocisir* 1239), dziś Wrocieryż, wś, pow. pińczowski, gm. Michałów: n. dzierż. od n. os. **Wrociżyr*, z suf. **-jь*.

Zagość (*Zagost* 1153), dziś Nowa Zagość i Stara Zagość, dwie wsi, pow. pińczowski, gm. Pińczów: n. dzierż. od n. os. **Zagost*, z suf. **-jь*.

Zakrzew (*Zacrew* 1238), dziś Zakrzów, wś, pow. kazimierski, gm. Skalbmierz: n. topogr. oznaczająca ‘miejsce położone za krzami’, z przedrostkiem *za-* i suf. *-ew*; podstawą jest stp. ap. *kierz* ‘krzak, krzew; zarośla’ Sstp III 276, SpXVI, X 306.

Zdanowicy (*Zdanowici* 1166–67, *Zdanowici* (1210)XVII), dziś Zdanowice, wś, pow. jędrzejowski, gm. Nagłowice: n. patr. od n. os. *Zdan* SSNO VI 298 (: *Zdawuj*), z suf. *-owicy*.

Złotniki (*Slotnijki* (1166), *Zlotniki*, *Zlotnici* (1174–76), *Zlotniki* (1221)), wś, pow. jędrzejowski, gm. Małogoszcz: n. służ. od ap. *złotnik* ‘rzemieślnik wyrabiający przedmioty ze złota i innych metali’ Sstp XI 405, w l. mnogiej.

Żarczyce (*Zarczicze* 1166–67, *Zarczyci* (1174–76)), dziś Żarczyce Duże i Żarczyce Małe, dwie wsi, pow. jędrzejowski, gm. Małogoszcz: n. patr. od n. os. *Żarek* SSNO VI 454 (: *żar*), z suf. *-ice*, *-icy*.

Żukowice (*Zucowicze* 1256), wś, pow. buski, gm. Nowy Korczyn: n. patr. od n. os. *Żuk* SSNO VI 370 (: *żuk*), z suf. *-owice*.

Życina (*Zycina* 1191), dziś Życiny, wś, pow. kielecki, gm. Raków: n. kult. od ap. *żyto*, z suf. *-ina*.

Żyrcin (*Syrchin* 1229, *Sirchin* 1260), dziś Rejów[11], cz. Skarżyska-Kamiennej: n. dzierż. od n. os. *Żyrek*, *Żyrka* SSNO V 78–9 (: *Żyrosław*, *żyr*, *żer*), z suf. *-in*.

3. Analiza znaczeniowo-słowotwórcza najstarszych nazw miejscowych ziemi świętokrzyskiej

Wyekscerpowano ogółem 163 nazwy miejscowe z okresu X–XIII w. Najdawniejszą jest nazwa *Kielce*, identyfikująca stolicę województwa świętokrzyskiego, poświadczona w X w. Kolejne notacje pochodzą z XII w. – 66 nazw (40,4%). Większość ojkonimów będących przedmiotem opisu pojawia się po raz pierwszy w XIII w. – 96 nazw (58,8%). Tylko 6 nazw (3,6%) nie funkcjonuje już w badanym systemie toponimicznym, a jest to spowodowane zanikiem osad. Są to nazwy: *Bożeszowice* (XII), *Chołoszyno* (XII–XIII), *Pełkinice* (XII), *Skotniki* (XII–XIV), *Suchowice* (XIII), *Wilczycy* (XIII).

Podstawy nazwotwórcze zebranych ojkonimów świętokrzyskich pozwoliły wyróżnić dwie grupy nazw: 1) pochodzenia odapelatywnego, utworzone od apelatywów związanych z krajobrazem naturalnym (nazwy topograficzne) i kulturowym, odzwierciedlającym różne sfery działalności człowieka (nazwy kulturowe), 2) pochodzenia odantroponimicznego, utworzone od antroponimów jednostkowych (nazwy dzierżawcze), pochodzące od antroponimów zbiorowych, które pierwotnie były nazwami zbiorowymi wskazującymi na wspólnotę rodową bądź rodzinną (nazwy patronimiczne i rodowe) oraz utworzone od zbiorowych apelatywów osobowych (nazwy służebne i etniczne), 3) pochodzenia odtoponimicznego, utworzone od innych, już istniejących nazw geograficznych (nazwy relacyjne). Zgodnie z klasyfikacją strukturalną w analizowanym materiale wyodrębniono nazwy: 1) prymarne (bez kreacji słowotwórczej) w liczbie pojedynczej i mnogiej, 2) sekundarne (z morfologiczną kreacją słowotwórczą), derywowane za pomocą różnych sufiksów, 3) komponowane (zestawienia).

[11] W XVI w. dzierżawcą kuźnicy (*Rejowa Ruda*) we wsi był Jan Rey Kochanowski; od jego nazwiska osada zmieniła nazwę na *Rejów*.

3.1. Pierwszą pod względem liczebności grupę znaczeniową nazw miejscowych stanowią nazwy dzierżawcze, czyli te, w których utrwaliło się imię, przezwisko (później nazwisko) lub nazwa godności właściciela lub założyciela miejscowości – łącznie 60 nazw (36,8% wszystkich analizowanych): 27 nazw notowanych w XII w. (16,5%), w XIII w. – 33 nazwy (20,2%). Najstarsze nazwy dzierżawcze zanotowano już w pierwszej połowie XII w.: *Chołoszyno* (1109–18), *Dankowo* (1136), *Jeżowo* (1145), *Łagów* (1148), *Małogoszcz* (1136), *Manina* (1136), *Szczeglino* (1110–17).

Podstawami tych ojkonimów stawały się: 1) słowiańskie imiona złożone: nazwy z suf. **-jь*: *Małogoszcz*, *Skarbimirz*, *Wrociżyrz*, *Zagość*; 2) imiona skrócone: nazwy z suf. *-ów*, *-owo*: *Czechów*, *Mstyczów*, *Raszów*, *Sędziszów*, *Sławoszowo*, z suf. **-jь*, **-ja*: *Gosań*, *Lubcza*, z suf. *-in*, *-ina*: *Żyrcin*, *Manina*, z suf. *-ec*: *Mierzec*, *Saniec*, z suf. *-ew*: *Sietujew*; 3) odapelatywne nazwy osobowe: nazwy z suf. *-ów*: *Baranów*, *Czarnków*, *Czyrników*, *Golików*, *Gonów*, *Kraszków*, *Kurzelów*, *Lasochów*, *Łagów*, *Oględów*, *Pasturów*, *Plechów*, *Samostrzałów*, *Skroniów*, *Szydłów*, z suf. *-owo*: *Jeżowo*, *Łysakowo*, *Nosowo*, *Rakowo*, *Sorbkowo*, z suf. *-owa*: *Tarszowa*, z suf. *-ewa*: *Chorzewa*, z suf. *-in*: *Chęcin*, *Rzepin*, *Żyrcin*, z suf. *-ino*: *Balino*, *Chołoszyno*, *Krzęcino*, *Łątczyno*, *Rakoszyno*, *Szczeglino*, *Ważlino*, z suf. **-jь*: *Chroberz* oraz z suf. *-sko*, rzadko łączącym się z nazwami osobowymi: *Karszycsko*; 4) imiona chrześcijańskie: nazwy z suf. *-ów*: *Andrzejów*, *Danków*, z suf. *-owo*: *Dankowo*, *Wojciechowo*; 5) nazwy godności: nazwy z suf. *-ów*: *Opatów*, z suf. *-owo*: *Opatkowo*; 6) nazwy odetniczne: nazwa z suf. **-je*: *Sarbie*; 7) imiona niejasne: nazwy z suf. *-ów*: *Kargów* oraz z suf. **-je*: *Nieświenie*. Najczęstszymi nazwami dzierżawczymi okazały się ojkonimy pochodne od imion odapelatywnych, utworzone przy pomocy sufiksu *-ów* i jego wariantów rodzajowych (*-owa*, *-owo* / *-ewa*).

Pod względem strukturalnym są to nazwy miejscowe sekundarne utworzone przy użyciu następujących sufiksów: *-ów*, *-owa*, *-owo*, *-ew*, *-ewa*, *-in*, *-ina*, *-ino*, **-jь*, **-ja*, **-je*, *-sko*. Najwięcej toponimów utworzono sufiksem *-ów* (*Baranów*, *Czarnków*, *Czechów*, *Czyrników*, *Danków*, *Golików*, *Gonów*, *Kargów*, *Kraszków*, *Kurzelów*, *Lasochów*, *Łagów*, *Mstyczów*, *Oględów*, *Opatów*, *Pasturów*, *Plechów*, *Raszów*, *Samostrzałów*, *Sędziszów*, *Skroniów*, *Szydłów*): w źródłach XII-wiecznych odnotowano 8 nazw (4,9%), w XIII-wiecznych 14 nazw (8,5%); *-owo* (*Dankowo*, *Jeżowo*, *Łysakowo*, *Nosowo*, *Opatkowo*, *Rakowo*, *Sławoszowo*, *Sorbkowo*, *Wojciechowo*), *-owa* (*Tarszowa*) / *-ew* (*Sietujew*), *-ewa* (*Chorzewa*): w XII w. notowanych 8 nazw (4,9%), w XIII w. – 4 nazwy (2,4%). Drugim pod względem produktywności był sufiks *-in* (*Chęcin*, *Rzepin*, *Żyrcin*) z wariantami rodzajowymi *-ina* (*Manina*), *-ino* (*Balino*, *Chołoszyno*, *Krzęcino*, *Łątczyno*, *Rakoszyno*, *Szczeglino*, *Ważlino*). Utworzył on łącznie 11 nazw (6,7%): 8 nazw poświadczonych w XII w. (4,9%), 3 nazwy w XIII w. (1,2%). Kolejnym okazał się nieproduktywny

już sufiks *-*jь* (*Chotel*, *Chroberz*, *Gosań*, *Małogoszcz*, *Marzysz*, *Skarbimirz*, *Wrociżyrz*, *Zagość*) i jego warianty: *-*ja* (*Chańcza*, *Lubcza*), *-*je* (*Nieświenie*, *Sarbie*). Pierwsze zapisy nazw utworzonych za pomocą tego sufiksu pochodzą z XII w. – 3 nazwy (1,2%), z XIII w. pochodzi 9 nazw (5,5%). Pozostałe sufiksy mają sporadyczne, XIII-wieczne poświadczenia: *-sko* (*Karszycsko*), *-ec* (*Mierzec*, *Saniec*).

3.2. Drugą pod względem liczebności grupę najstarszych nazw miejscowych omawianego regionu stanowią nazwy patronimiczne. Łącznie jest ich 39 (23,9% wszystkich analizowanych), z czego w XII w. odnotowano po raz pierwszy 12 nazw (7,3%), a w XIII w. – 27 nazw (16,5%). Najstarszą nazwą patronimiczną w zgromadzonym materiale jest nazwa *Krolewicy* (1136), dziś *Królewice*. Nazwy patronimiczne, oznaczające pierwotnie potomków lub poddanych człowieka, którego imię lub godność tkwi w nazwie, pochodzą od zbiorowych patronimików na *-ic-* (*-owic*, *-ewic*), *-ęta*. Pierwotne patronimika miały formę męskoosobową na *-(ow)icy* (< *-(*ow*)*itjo*), która później zmieniała się w niemęskoosobową *-(ow)ice* (z chwilą zmiany desygnatu nazwy ze wspólnoty rodowej na osadę przez nią zamieszkiwaną, czyli zmiany kategorii antroponimicznej na toponimiczną). Pod względem strukturalnym są to więc nazwy miejscowe prymarne, przeniesione z nazwy grupy ludzi na nazwę osady.

Podstawami nazw patronimicznych stawały się: 1) złożone nazwy osobowe: formy męskoosobowe na *-icy*: *Niegosławicy*, *Pękosławicy*, niemęskoosobowe na *-ice*: *Gorzesławice*, *Niegosławice*; 2) skrócone nazwy osobowe: nazwy z suf. *-owicy*: *Radostowicy*, *Sędowicy*, *Zdanowicy*, z suf. *-ewicy*: *Modliszewicy*, z suf. *-owice*: *Boszowice*, *Bożeszowice*, *Krzyżanowice*, z suf. *-ewice*: *Włoszczewice*, z suf. *-icy*: *Radomicy*, z suf. *-ice*: *Pełkinice*; 3) odapelatywne nazwy osobowe: nazwy z suf. *-owicy*: *Cherubinowicy*, *Rębowicy*, z suf. *-ewicy*: *Czaczewicy*, z suf. *-owice*: *Nagłowice*, *Skoruszkowice*, *Stryc*(*z*)*owice*, *Suchowice*, *Umianowice*, *Żukowice*, z suf. *-icy*: *Dziewięcicy*, *Kamieńczycy*, *Wilczycy*, z suf. *-ice*: *Nawarzyce*, *Rębieszczyce*, *Żarczyce*; 4) imiona chrześcijańskie: nazwy z suf. *-owicy*: *Januszowicy*, *Krzyszkowicy*, *Pietrkowicy*, z suf. *-ewicy*: *Maciejewicy*, z suf. *-ewice*: *Grzegorzewice*, z suf. *-icy*: *Klemencicy*; 5) odetniczne nazwy osobowe: z suf. *-owicy*: *Prusinowicy*; 6) nazwy osobowe genetycznie niemieckie: nazwy z suf. *-ice*: *Olbrachcice*; 7) nazwy godności lub nazwy osobowe równe nazwom godności: nazwy z suf. *-ewicy*: *Krolewicy*. Jednostkowe poświadczenie ma XII-wieczna nazwa metronimiczna[12] *Księgnicy* (dziś *Książnice*).

Wśród struktur patronimicznych zgromadzonych w materiale dominują nazwy utworzone za pomocą sufiksu rozszerzonego *-owicy*: 1 nazwa poświadczona w XII w., 8 nazw w XIII w. (5,5%) i *-owice*: 1 – XII w., 8 – XIII w. (5,5%). Licznie występują też nazwy z suf. *-ice*: 6 nazw notowanych w XII w., 2 nazwy w XIII w.

[12] Pod względem znaczeniowym i formalnym nazwy metronimiczne to nazwy podobne do nazw patronimicznych, utworzone są od nazw godności kobiecych.

(5,5%) i *-icy*: 2 – XII w., 5 – XIII w. (4,2%). Znacznie rzadziej występuje suf. *-ewicy*: 2 nazwy z XII w. i 2 nazwy z XIII w. (2,4%), *-ewice*: 2 nazwy notowane w XIII w. (1,2%).

3.3. Kolejną, trzecią pod względem liczebności grupę stanowią nazwy topograficzne pochodzące od wyrazów wskazujących naturalne właściwości terenu, cechy topograficzne lub fizjograficzne miejsca, na którym zakładano daną osadę. Zostały one utworzone na drodze onimizacji lub na drodze derywacji słowotwórczej za pomocą przyrostków słowotwórczych: *-ica* (w postaci rozszerzonej *-nica*), *-owa*, *-n-*, *-sk-*, *-in-*. Zgromadzony materiał poświadcza 28 tego typu ojkonimów (17,1%). Najstarszą na badanym obszarze nazwą topograficzną jest nazwa *Kielce* (965 r.), 12 nazw odnotowano po raz pierwszy w XII w. (7,3%), 15 nazw w wieku XIII (9,2%).

Wśród zgromadzonych topograficznych nazw miejscowych ze względu na znaczenie podstawy możemy wyróżnić nazwy charakteryzujące ukształtowanie terenu, rodzaj gleb, topograficzne cechy obiektu: *Busk*, *Czerwona Góra*, *Karsznica*, *Kielce*, *Konieczno*, *Korytnica*, *Łękawa*, *Podłęże*, *Stobnica*, *Suchdół*, *Suchodół*, *Wąchocko*; nazwy związane z systemem wodnym, pochodzące od terminów wodnych i określeń terenów podmokłych: *Brynica*, *Potok*. Powszechne są nazwy odnoszące się do świata roślin: *Borowa*, *Brzezie*, *Brzeźnica*, *Brzeźno*, *Bzino*, *Cierno*, *Dzierążna*, *Jemielno*, *Koprzywnica*, *Świdno*, *Wisznica*. Natomiast na położenie względem innych obiektów wskazują nazwy: *Przełęk*, *Zakrzew*.

Z formalnego punktu widzenia zebrane nazwy topograficzne możemy podzielić na: 1) nazwy prymarne, rzeczownikowe i przymiotnikowe, włączone do systemu nazw własnych w postaci gotowych form apelatywnych w liczbie pojedynczej i mnogiej: *Brzezie*, *Brzeźnica*, *Kielce*, *Łękawa*, *Podłęże*, *Potok*, *Suchdół*, *Suchodół*; 2) nazwy sekundarne utworzone za pomocą derywacji: *Borowa*, *Brynica*, *Brzeźno*, *Busk*, *Bzino*, *Dzierążna*, *Jemielno*, *Karsznica*, *Konieczno*, *Koprzywnica*, *Korytnica*, *Stobnica*, *Świdno*, *Wąchocko*, *Wisznica*; powstałe od wyrażeń przyimkowych w wyniku ich uniwerbizacji: *Przełęk*, *Zakrzew*; 3) nazwy zestawione: *Czerwona Góra*.

3.4. Następną grupą nazw miejscowych ziemi świętokrzyskiej są nazwy kulturowe świadczące o różnych sferach działalności człowieka, związane z kulturą materialną i duchową – stanowią 6,1% przebadanego zbioru. Pierwsze zapisy nazw zakwalifikowanych do tego typu semantycznego pochodzą z XII w. – 3 nazwy (1,8%), jednak większość analizowanych nazw kulturowych jest notowana po raz pierwszy w XIII w. – 7 nazw (4,2%). Wśród ojkonimów kulturowych możemy wskazać nazwy: obrazujące stosunki społeczne (*Biezorenda*, *Waśniów*), związane z osadnictwem i obronnością (*Grodzina*, *Pełczyszcze*, *Słup*, *Urzut*), mówiące o gospodarce rolnej (*Życina*) i hodowlanej (*Końskie*), związane z handlem

(*Tarżek*), utworzone od nazw dni tygodnia, w których odbywały się targi (*Sobótka*).

Pod względem formalnym wśród ojkonimów kulturowych są nazwy prymarne rzeczownikowe, równe apelatywom związanym z krajobrazem kulturowym (*Słup*, *Tarżek*, *Urzut*) i przymiotnikowe (*Końskie*) oraz nazwy sekundarne o następujących formantach: *-ina* (*Grodzina*, *Życina*), *-iszcze* (*Pełczyszcze*), *-ka* (*Sobótka*), *-ów* (*Waśniów*). Jednostkowe poświadczenie ma nazwa typu przedrostkowego (*Biezorenda*).

3.5. Nazwy służebne to kolejna grupa najstarszych ojkonimów badanego terenu. Ich podstawę stanowią zbiorowe określenia ludzi pełniących w okresie wczesnofeudalnym różne rodzaje służebności wobec księcia i dworu. Powstały bez formantów toponimicznych, a więc są to nazwy prymarne. Pierwotne miały formę męskoosobową na *-icy*, *-cy*, *-arze*, która później, w momencie przejścia nazwy z osób na osadę stając się nazwą własną, zmieniała się w niemęskoosobową *-iki*, *-ce*, *-ary*. Najstarsze świętokrzyskie nazwy służebne to: *Konarze* (1153), *Skotniki* (1166; 1174–76), *Złotniki* (1166). W wieku XIII odnotowano 7 nazw. Powstały od apelatywów osobowych na *-(n)ik* (*Kobelniki*, *Łagiewnicy*, później *Łagiewniki*, *Skotniki*, *Złotniki*), *-arz* (*Konary*, *Konarze*, później *Konary*, *Winarze*, później *Winiary*), *-ec* (*Strzelce*) oraz innych (*Kowale*, dziś *Kowala*).

3.6. Inne grupy nazw są mniej liczne. Wśród najstarszych omawianych toponimów wystąpiły nazwy etniczne oznaczające pierwotnie grupę ludzi ze względu na pochodzenie z pewnej okolicy, regionu lub miejscowości, na cechy zamieszkanego terenu czy pokrewieństwo, a następnie przeniesione na nazwy miejscowości. Są formami prymarnymi, które pierwotnie miały formę męskoosobową. Tę grupę znaczeniową ojkonimów reprezentują zaledwie 3 nazwy (1,8%) określające mieszkańców ze względu na właściwości terenowe: *Przedmoszczany* (pierwotnie *Przedmoszczanie*) i *Stawiany* utworzone od nazw mieszkańców o przyrostku *-anin* (notowane w XII w.) oraz XII-wieczna nazwa na *-y*: *Tuczępy*. W zebranym materiale toponimicznym odnotowano także nazwę *Kije*, zapisaną po raz pierwszy w XII w. (0,6%), reprezentującą nazwy rodowe, właściwie rodzinne. Pierwotnie oznaczały one członków rodu, rodziny na podstawie nazwy osobowej jej założyciela użytej w formie liczby mnogiej. Są tworami bezsufiksalnymi, ich wyróżnikiem jest forma niemęskoosobowa. Ponadto, wśród najstarszych ojkonimów odnotowano 3 nazwy relacyjne (1,8%), notowane po raz pierwszy w XII w. Są to ponowienia hydronimów: *Mirzawa*, *Wiślica* oraz nazwa dyferencyjna z suf. *-ec*: *Opatowiec* (od nazwy miejscowej *Opatów*). Mamy również 2 nazwy (1,2%) o niejasnej etymologii: *Przyśniów*, *Sprowa* oraz 5 nazw (3,1%), których nie można zakwalifikować do jednego tylko typu semantycznego. Mogą to być nazwy topograficzne lub dzierżawcze: *Chrostlino*, *Korzeniowo*, *Laskowo*, topograficzne lub służebne: *Podstola*, dzierżawcza lub ponowiona (relacyjna): *Chotel*.

4. Przeobrażenia strukturalne, fonetyczne i semantyczne ojkonimów świętokrzyskich

Kontynuując rozważania dotyczące najstarszego nazewnictwa miejscowego omawianego regionu, chcę zwrócić uwagę na trwałość pierwotnych form ojkonimów oraz wskazać główne typy i kierunki zmian mających wpływ na ostateczny kształt językowy nazwy. Zmiany nazewnicze to zjawisko typowe dla toponimii. Są rezultatem oddziaływania zarówno czynników wewnątrzjęzykowych, związanych ze strukturą języka, jak również czynników zewnętrznych, charakteryzujących w różny sposób określoną społeczność językową, przejawiających się w oficjalnych i nieoficjalnych zachowaniach członków konkretnych wspólnot czy grup komunikacyjno-dyskursywnych (Mrózek 2010: 42).

Z przeprowadzonej analizy zgromadzonego materiału onomastycznego wynika, że 49 świętokrzyskich ojkonimów (30,1%) przetrwało do dnia dzisiejszego w formie niezmienionej, pierwotnej, natomiast 108 nazw (66,2%) uległo różnym przekształceniom. Możemy wyróżnić następujące typy zmian:

4.1. Zmiany fleksyjne: zmiana rodzaju gramatycznego z żeńskiego i nijakiego na męski (*Borowa* > *Borów*, *Bzino* > *Bzin*, *Dankowo* > *Danków*, *Jeżowo* > *Jeżów*, *Laskowo* > *Lasków*, *Łątczyno* > *Łączyn*, *Łysakowo* > *Łysaków*, *Nieświenie* > *Nieświń*, *Nosowo* > *Nosów*, *Rakoszyno* > *Rakoszyn*, *Rakowo* > *Raków*, *Sorbkowo* > *Szarbków*, *Szczeglino* > *Szczeglin*, *Ważlino* > *Warzyn*, *Wąchocko* > *Wąchock*, *Wisznica* > *Wiśnicz*, *Wojciechowo* > *Wojciechów*), z nijakiego na żeński (*Chrostlino* > *Chrościna*, *Sarbie* > *Szarbia*), z męskiego na nijaki (*Busk* > *Busko*), z męskoosobowego na niemęskoosobowy (*Cherubinowicy* > *Charbinowice*, *Dziewięcicy* > *Dziewięczyce*, *Januszowicy* > *Januszowice*, *Kamieńczycy* > *Kamieńczyce*, *Klemencicy* > *Klemencice*, *Konarze* > *Konary*, *Krolewicy* > *Królewice*, *Krzyszkowicy* > *Krzyszkowice*, *Księgnicy* > *Książnice*, *Łagiewnicy* > *Łagiewniki*, *Modliszewicy* > *Modliszewice*, *Niegosławicy* > *Niegosławice*, *Pękosławicy* > *Pękosławice*, *Prusinowicy* > *Prusinowice*, *Przedmoszczanie* > *Przedmoszczany*, *Radomicy* > *Radomice*, *Sędowicy* > *Sędowice*, *Winarze* > *Winiary*, *Zdanowicy* > *Zdanowice*); zmiana paradygmatu twardotematowego na miękkotematowy (*Dzierążna* > *Dzierążnia*) oraz miękkotematowego na twardotematowy (*Konarze* > *Konary*, *Winarze* > *Winiary*); zmiana liczby gramatycznej: pluralizacja (*Chęcin* > *Chęciny*, *Czarnków* > *Czarkowy*, *Grodzina* > *Grudzyny*, *Karsznica* > *Karsznice*, *Pełczyszcze* > *Pełczyska*, *Urzut* > *Urzuty*, *Życina* > *Życiny*), singularyzacja (*Milice* > *Milica*, *Kowale* > *Kowala*).

4.2. Zmiany fonetyczne: przejście *-oN-* > *-uN-* (*Gonów* > *Gunów*), przejście *-eN-* > *-iN-* (*Jemielno* > *Imielno*, *Nieświenie* > *Nieświń*), przejście *-yL-* > *-eL-* (*Kobelniki* > *Kobylniki*), przejście *-aN-* > *-oN-* (*Manina* > *Momina*), przejście *-ir-* > *-er(z)-* (*Cirno* > *Cierno*, *Mirzawa* > *Mierzawa*, *Skarbimirz* > *Skarbimierz*, *Wroci-*

żyrz > *Wrocieryż*) oraz *-er-* > *-ir-* (*Mierzec* > *Mirzec*); wymiana głoski dźwięcznej na bezdźwięczną (*Stobnica* > *Stopnica*); wahanie *ar*//*er* (*Cherubinowicy* > *Charbinowice*); przejście suf. *-ew-* (po spółgłosce miękkiej) > *-ow-* (*Grzegorzewice* > *Grzegorzowice*, *Maciejewicy* > *Maciejowice*, *Sietujew* > *Sietejów*, *Włoszczewice* > *Włoszczowice*, *Zakrzew* > *Zakrzów*), przegłos *eT* > *oT* (*Pietrkowicy* > *Piotrkowice*); zmiany w wyniku bardzo słabej słyszalności *ch*, zwłaszcza między samogłoskami (*Suchdół* > *Sudół*, *Suchodół* > *Sudół*); zanik śródgłosowego *-i-* (*Skarbimirz* > *Skarbmierz*), *-u-* (*Cherubinowicy* > *Charbinowice*), *-o-* (*Suchodół* > *Suchdół*); uproszczenie grupy spółgłoskowej: *-rnk-* > *-rk-* (*Czarnków* > *Czarkowy*), *-rbm-* > *-rm-* (*Skarbmirz* > *Skarmirz*), *-żl-* > *-ż-* (*Ważlino* > *Warzyn*); asymilacja *m–n* > *m–m* (*Manina* > *Momina*), dysymilacja *r–rz* > *l–rz* (*Skarbimierz* > *Skalbmierz*), *w–w* > *b–w* (*Sławoszowice* > *Słaboszowice*), dyspalatalizacja *ř* (*Gorzesławice* > *Gorysławice*); przekształcenia spowodowane metatezą (*Koprzywnica* > *Pokrzywnica*, *Wrociżyrz* > *Wrocirzyż*, *Wrocieryż*), ponadto zmiany ilustrujące cechy dialektalne badanego obszaru: mazurzenie *(Boszowice* > *Bosowice*, *Czaczów* > *Caców*), hiperpoprawnościowa ucieczka od rzekomego mazurzenia (*Saniec* > *Szaniec*, *Sarbie* > *Szarbia*, *Sorbkowo* > *Szarbków*) oraz wymowa *aN* > *eN* (*Danków* > *Denków*).

4.3. Zmiany z pogranicza ortografii i fonetyki: unikanie utrwalania w zapisie asynchronicznej wymowy nosówki (*Biezorenda* > *Bizoręda*) i odwzorowanie tej wymowy (*Rębieszczyce* > *Rembieszyce*).

4.4. Zmiany słowotwórcze: wymiana sufiksu (*Balino* > *Balice*, *Czaczewicy* > *Czaczów*, *Korzeniowo* > *Korzenno*, *Krzęcino* > *Krzcięcice*, *Opatkowo* > *Opatkowice*, *Pasturów* > *Pasturka*, *Rębowicy* > *Rębów*, *Sławoszowo* > *Sławoszowice*, *Tarszowa* > *Tarszawa*), dodanie sufiksu (*Chotel* > *Chotelek*, *Oględów* > *Oględówek*), wymiana przedrostka (*Przełęk* > *Przyłęk*); dodanie członu dyferencyjnego w celu odróżnienia od równobrzmiącej nazwy podstawowej: *Brynica* > *Brynica Mokra*, *Chotel* > *Chotel Czerwony*, *Krzyżanowice* > *Krzyżanowice Dolne*, *Krzyżanowice Średnie*, *Potok* > *Potok Mały*, *Potok Wielki*, *Rzepin* > *Rzepin Drugi*, *Rzepin Pierwszy*, *Skotniki* > *Skotniki Duże*, *Skotniki Małe*, *Skotniki* > *Skotniki Dolne*, *Skotniki Górne*, *Zagość* > *Nowa Zagość*, *Stara Zagość*, *Żarczyce* > *Żarczyce Duże*, *Żarczyce Małe*.

4.5. Reinterpretacje nazwy wskutek: upodobnienia do nazw osobowych: *Golików* > *Gołuchów* (: *Gołuch*), *Radostowicy* > *Radoszyce* (: *Radosz*), *Raszów* > *Raszków* (: *Raszek*), *Rębieszczyce* > *Rembieszyce* (: *Rębiesz*, *Rembiesz*), *Skoruszkowice* > *Strzeszkowice* (: *Strzeszek*//*Strzeżek*); adideacji do wyrazów pospolitych: *Grodzina* > *Grudzina*, *Grudzyny* (: *gruda*, *grudzina*), *Księgnicy* > *Książnice* (: *książę*), *Pasturów* > *Pasturka* (: *pasturka* ‘pasterka’), *Skarszycsko* > *Skarżysko* (: *skarżyć*, *skarga*), *Sławoszowice* > *Słaboszowice* (: *słaby*); absorpcji przyimka: *Karszycsko* > *Skarszycsko*.

4.6. Kreacja nowej nazwy o innej niż pierwotna motywacji: *Brzeźnica* > *Andrzejów* (dziś *Jędrzejów*), *Żyrcin* > *Rejów*.

W świetle przedstawionego materiału zauważymy zmiany różnego typu w ramach tej samej kategorii semantycznej (i tych jest zdecydowana większość) oraz zmiany, w wyniku których nazwa przeszła do innej grupy znaczeniowej, mianowicie: nazwa dzierżawcza, która przeszła do kategorii nazw patronimicznych: *Balino* > *Balice*, *Krzęcino* > *Krzcięcice*, *Opatkowo* > *Opatkowice*, *Sławoszowo* > *Sławoszowice*; nazwa dzierżawcza, która przeszła do kategorii nazw kulturowych: *Pasturów* > *Pasturka*; nazwa patronimiczna, która przeszła do kategorii nazw dzierżawczych: *Czaczewicy* > *Czaczów*, *Milice* > *Milica*, *Rębowicy* > *Rębów*; nazwa topograficzna, która przeszła do kategorii nazw dzierżawczych: *Brzeźnica* > *Andrzejów*. Najwięcej przekształceń odnotowano w grupie nazw patronimicznych i nazw dzierżawczych, a uległy one najczęściej zmianom fleksyjnym, w szczególności zmianie rodzaju gramatycznego męskoosobowego na niemęskoosobowy: *-icy* > *ice* (7 nazw), *-owicy* > *-owice* (7 nazw), *-ewicy* > *-ewice*// *-owice* (3 nazwy), co stanowi 43,6% wszystkich zebranych nazw patronimicznych, oraz zmianie rodzaju nijakiego na męski: *-owo* > *-ów* (7 nazw), *-ino* > *-in* (5 nazw), **-je* > **- jь* (1 nazwa), co stanowi 22,03% wszystkich zebranych nazw dzierżawczych.

5. Podsumowanie

Najstarsze nazwy miejscowe ziemi świętokrzyskiej, będące przedmiotem niniejszego artykułu, stanowią zaledwie niewielką część bogactwa świętokrzyskiej toponimii. Możemy stwierdzić ponad wszelką wątpliwość, że pokazują nam przeszłość językową Kielecczyzny, pozwalają na odtworzenie pierwotnego jej krajobrazu, są źródłem informacji o stosunkach własnościowych i historii opisywanego regionu. Zgromadzone i przeanalizowane toponimy, które w zależności od pochodzenia podstaw nazewniczych podzieliłam na toponimy odapelatywne i toponimy odonimiczne, stanowią źródło wiedzy na temat przeszłości ziemi świętokrzyskiej. Wiele z omówionych nazw odzwierciedla ukształtowanie, właściwości terenu oraz położenie obiektu, np.: *Brynica*, *Korytnica*, *Łękawa*, *Podłęże*, powszechne są nazwy odnoszące się do świata roślin, np.: *Borowa*, *Jemielno*, *Koprzywnica*, *Wisznica*. Wśród zebranych toponimów są nazwy będące świadectwem faktów kulturowych. Możemy w nich znaleźć ślady dawnego osadnictwa i obronności: *Grodzina*, *Pełczyszcze*, *Słup*, *Urzut*, dawnej gospodarki hodowlanej i rolnej: *Końskie*, *Życina*, handlu: *Sobótka*, *Tarżek*, odzwierciedlają też dawne stosunki społeczno-prawne: *Biezorenda*, *Waśniów*. Nazwy służebne określają dawne zajęcia ludności, np.: *Konary*, *Łagiewnicy*, *Skotniki*, *Złotniki*. Większość najstarszych toponimów (61,3%) jest motywowana nazwami własnymi, najczę-

ściej antroponimami, wśród których należy wyróżnić nazwy mające w podstawach słowiańskie imiona dwuczłonowe: *Gorzesławice*, *Małogoszcz*, *Niegosławice*, *Pękosławicy*, *Skarbimirz*, *Wrociżyrz*. Zebrane świętokrzyskie ojkonimy powstały głównie w wyniku motywacji naturalnej, która swe uzasadnienie znalazła w realiach geograficznych i kulturowych. Rezultaty przeprowadzonej analizy dowodzą, że tylko około 30% nazw zachowało swoją pierwotną postać, pozostałe uległy różnym przekształceniom, a najczęstszym typem zmiany okazała się zmiana rodzaju gramatycznego: nijakiego i żeńskiego na męski w toponimach singularnych, męskoosobowego na niemęskoosobowy w toponimach pluralnych.

Literatura

Bańkowski, Andrzej. 1982. *Zmiany morfemiczne w toponimii polskiej*. Wrocław: Ossolineum.

Boczek, Natalia. 2018. Nazwy ulic w małych miastach i gminach województwa świętokrzyskiego – tendencje i zmiany. *Język jako świadectwo kultury. Język, kultura, społeczeństwo*, 2. Red. Cygan, Stanisław. Kielce: Kieleckie Towarzystwo Naukowe, 31–42.

Borek, Henryk. 1988. Nazwy relacyjne w toponimii. *V Ogólnopolska Konferencja Onomastyczna. Poznań 3–5 września 1985. Księga referatów*. Red. Zierhoffer, Karol. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 43–51.

Borek, Henryk. 2002. Rozważania o toponimii. *Onomastica*, XLVII, Kraków, 5–22.

Chudzik, Marlena. 2013. Ślady karczem w nazwach kieleckich ulic. *Rocznik Świętokrzyski*, XXXIV, Kielce, 11–16.

Cieślikowa, Aleksandra. 1994. O motywacji w onomastyce. *Polonica*, XVI, Kraków, 193–199.

Cieślikowa, Aleksandra. 1996. Metody w onomastycznych badaniach różnych kategorii nazw własnych. *Onomastica*, XLI, Kraków, 5–19.

Cygan, Stanisław. 2011. System mikrotoponimiczny wsi Nietulisko Duże i Nietulisko Małe w powiecie ostrowieckim na Kielecczyźnie. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Logopaedica*, IV, Kraków, 82–98.

Cygan, Stanisław. 2016. Nazewnictwo miejscowe gminy Nowej Słupi i okolic w Świętokrzyskich opowieściach, legendach, gawędach Leonarda Zyzmana. *Debaty Świętokrzyskie*, 2, Kielce, 259–279.

Derwich, Marek. 2000. *Materiały do słownika historyczno-geograficznego dóbr i dochodów dziesięcinnych benedyktyńskiego opactwa św. Krzyża na Łysej Górze do 1819 r.* Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

Dyszak, Andrzej. 2016. Święty Krzyż i wyrazy pokrewne w systemie leksykalno-słowotwórczym polszczyzny i we współczesnym uzusie. *Debaty Świętokrzyskie*, 2, Kielce, 39–58.

Dzikowski, Władysław; Kopertowska, Danuta. 1976. *Toponimia Kielc. Nazwy części miasta i obiektów fizjograficznych oraz nazwy ulic i placów*. Warszawa – Kraków: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Gałecki, Zygmunt. 2016. Łysogóry i terenowe nazwy własne pochodzące od przymiotnika łysy. *Debaty Świętokrzyskie*, 2, Kielce, 29–37.

Karaś, Mieczysław. 1970. Nazwa miejscowa Bizorenda. *Prace Filologiczne*, 20, Warszawa, 297–302.

Kiryk, Feliks. 2013. Nowa Słupia. Miasto klasztoru świętokrzyskiego. *Studia Sandomierskie*, 20, Sandomierz, 129–179.

Koniusz, Elżbieta. 2013. Nazwa miejscowa Skalbmierz w noweli i Szkalmierz w rękopiśmiennym słowniczku gwarowym Adolfa Dygasińskiego w świetle genezy toponimu i dokumentacji źródłowej. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Linguistica,* VIII, Kraków, 149–156.

Kopertowska, Danuta. 1980. Nazewnictwo Kielc w Polsce Ludowej. *Rocznik Świętokrzyski*, VIII, Kielce, 263–272.

Kopertowska, Danuta. 1984. *Nazwy miejscowe województwa kieleckiego*. Kielce – Warszawa: Kieleckie Towarzystwo Naukowe–Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Kopertowska, Danuta. 1986. Nazwy miejscowe wtórne w toponimii województwa kieleckiego. *Slavia Occidentalis*, XLIII, Poznań, 45–61.

Kopertowska, Danuta. 1993. Toponimiczne bazy polskie i obce (na przykładzie Kieleckiego i Radomskiego). *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Linguistica*, 27, Łódź, 139–148.

Kopertowska, Danuta. 1998a. Kierunki zmian w powojennym nazewnictwie Kielc (1945–1995). *Najnowsze przemiany nazewnicze*. Red. Jakus-Borkowa, Ewa; Nowik, Krystyna. Warszawa: Energeia, 147–156.

Kopertowska, Danuta. 1998b. Topograficzna motywacja nazw miejscowych (na przykładzie Kielecczyzny). *Onomastica*, XLIII, Kraków, 37–51.

Kopertowska, Danuta. 2001. *Kielce. Historia i współczesność w nazewnictwie*. Kielce: Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej.

Kopertowska, Danuta. 2003. Odbicie cech gwarowych w toponimii regionu świętokrzyskiego. *Metodologia badań onomastycznych*. Red. Biolik, Maria. Olsztyn: OBN im. W. Kętrzyńskiego, 364–373.

Kopertowska, Danuta. 2010a. Dzieje miasta (i kraju) utrwalone we współczesnej urbonimii Kielc. *Miasto w perspektywie onomastyki i historii*. Red. Sarnowska-Giefing, Irena; Graf, Magdalena. Poznań: Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 373–390.

Kopertowska, Danuta. 2010b. Współczesne nazewnictwo Kielc świadectwem imiennictwa i działalności człowieka w ciągu wieków. *Slavia Occidentalis*, LXVII, Poznań, 61–82.

Kopertowska, Danuta. 2011. Urbonimia kielecka początkowych lat XXI stulecia. *Studia Filologiczne Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach*, 24, Kielce, 13–21.

Marczewska, Marzena. 2016. Łysiec w świetle danych językowych (uwagi nie tylko etymologiczne). *Debaty Świętokrzyskie*, 2, Kielce, 15–27.

Michow, Elżbieta. 2006. Etymologia ludowa w świętokrzyskich toponimach. *Respectus Philologicus*, 10 (15), Wilno – Kielce, 159–161.

Michow, Elżbieta. 2007. O kilku niedorzecznych etymologiach toponimu Kielce. *Respectus Philologicus*, 11 (16), Wilno – Kielce, 163–171.

Michow, Elżbieta. 2008a. *Legenda Kielc zamknięta w nazwie. Studium etymologiczne i kulturowe*. Kielce: Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej.

Michow, Elżbieta. 2008b. Małe ojczyzny. Czy Kielce to nazwa miejscowa pamiątkowa? *Kwartalnik Polonistyczny. Konteksty Kulturowe*, 1, Kielce, 47–62.

Michow, Elżbieta. 2009a. Kulturowa interpretacja toponimu Kielce w językoznawstwie i źródłach regionalnych. *Studia Filologiczne Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego*, 22, Kielce, 41–50.

Michow, Elżbieta. 2009b. Ludowe i potoczne etymologie toponimu Kielce z semantyką etniczną. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio FF. Philologiae*, 27, Lublin, 75–91.

Michow, Elżbieta. 2013. O etymologii ludowej toponimu Pińczów. *W lesie rzeczy. Szkice o kulturze, literaturze i języku dedykowane profesor Marcie Pawlinie-Meduckiej na jej siedemdziesięciolecie*. Red. Bator, Monika; Kurska, Anna. Kielce: Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, 395–410.

Mrózek, Robert. 2010. Nazwy własne w społecznych kontaktach komunikacyjnych a zadania onomastyki pragmatycznej. *Nazwy własne a społeczeństwo*. T. 1. Red. Łobodzińska, Romana. Łask: Oficyna Wydawnicza Leksem, 41–48.

Nalepa, Jerzy. 1973. *Opuscula Slavica 2*: *Krytyczne i metodologiczne uwagi o nazwach miejscowych dawnego województwa sandomierskiego*. Lund: Lunds Universitet.

NMPol = Rymut, Kazimierz; Czopek-Kopciuch, Barbara; Bijak, Urszula (red.). 1996–. *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany*, I –. Kraków: IJP PAN (i kartoteka).

Rospond, Stanisław. 1957. *Klasyfikacja strukturalno-gramatyczna słowiańskich nazw geograficznych*. Wrocław: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Rospond, Stanisław. 1983. *Słowiańskie nazwy miejscowe z sufiksem -jь*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

Rospond, Stanisław. 1984. *Słownik etymologiczny miast i gmin PRL*. Wrocław: Ossolineum.

Ruszkowski, Marek. 2013. W mieście Kielcach czy w mieście Kielce? *Mówię, więc jestem. Rozmowy o współczesnej polszczyźnie*, 4. Red. Milewska-Stawiany, Małgorzata; Rogowska-Cybulska, Ewa. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 195–197.

Ruszkowski, Marek. 2020. *Słownik nazw miejscowości województwa świętokrzyskiego*. Kielce: Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego.

RymSEN = Rymut, Kazimierz. 2005. *Nazwiska Polaków. Słownik historyczno-etymologiczny*. T. I–II. Kraków: IJP PAN.

Rymut, Kazimierz. 1971. *Patronimiczne nazwy miejscowe w Małopolsce*. Wrocław: Ossolineum.

Rymut, Kazimierz. 1973. *Słowotwórstwo polskich patronimicznych nazw miejscowych z przyrostkiem *-(ov)itjo na tle zachodniosłowiańskim*. Wrocław: Ossolineum.

Rymut, Kazimierz. 1987. *Nazwy miast Polski*. Wyd. 2 uzup. Wrocław: Ossolineum.

Rzetelska-Feleszko, Ewa. 1998. Nazwy miejscowe. *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*. Red. Rzetelska-Feleszko, Ewa. Warszawa – Kraków: TNW–IJP PAN, 191–230.

SEBań = Bańkowski, Andrzej. 2000. *Etymologiczny słownik języka polskiego*. T. I–II. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

SEBor = Boryś, Wiesław. 2005. *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.

SEBr = Brückner, Aleksander. 1927. *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Kraków: Krakowska Spółka Wydawnicza.

SESł = Sławski, Franciszek. 1952–1982. *Słownik etymologiczny języka polskiego*. T. I–V. Kraków: Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego.

SGPKar = Karłowicz, Jan. 1900–1911. *Słownik gwar polskich*. T. I–VI. Kraków: Wydawnictwo Artystyczne i Filmowe.

Spsł = Sławski, Franciszek (red.). 1974. *Słownik prasłowiański*. T. I. Wrocław: Ossolineum.

SpXVI = Mayenowa, Maria Renata; Pepłowski, Franciszek (red.). 1966–. *Słownik polszczyzny XVI wieku*. Wrocław – Warszawa – Kraków: Ossolineum–IBL PAN.

SSNO = Taszycki, Witold. 1965–1983. *Słownik staropolskich nazw osobowych*. T. I–VI. Wrocław: Ossolineum; Malec, Maria. 1984–1987. *Słownik staropolskich nazw osobowych*. T. VII: Suplement. Wrocław: Ossolineum.

Sstp = Urbańczyk. Stanisław (red.). 1953–. *Słownik staropolski*. Wrocław: Ossolineum.

SW = Karłowicz, Jan; Kryński, Adam Antoni; Niedźwiedzki, Władysław (red.). 1900–1927. *Słownik języka polskiego* [*tzw. warszawski*]. T. I–VIII. Warszawa.

Taszycki, Witold. 1958. Słowiańskie nazwy miejscowe. Ustalenie podziału. *Rozprawy i Studia Polonistyczne*, I, Wrocław – Kraków, 228–268.

Taszycki, Witold. 1968. Słowiańskie metronimiczne nazwy miejscowe. *Rozprawy i Studia Polonistyczne*, IV, Wrocław – Kraków, 160–168.

Wilkoń, Aleksander. 1965. Nazwy typu Tuczępy, Tumidaj w języku polskim. *Onomastica*, X, Kraków, 151–158.

Najstariji ojkonimi svetokriškoga područja

Sažetak

U radu se govori o najstarijim ojkonimima svetokriškoga područja (bivša provincija Kielce) ovjerenim u povijesnim dokumentima do kraja 13. stoljeća. Cilj je rada semantička i strukturna analiza prikupljenih ojkonima i utvrđivanje stupnja očuvanosti izvornih likova imena u promatranoj ojkonimiji. Predmet opisa jesu podrijetlo i priroda motivacijske osnove, među kojima ima i apelativa i imena. Pokazalo se da je najviše posvojnih imena, zatim slijede patronimska i topografska imena. S obzirom na strukturu i gramatiku, analizirana imena podijeljena su na primarna (neizvedena), sekundarna (izvedena) i sastavljena (dvorječna). Primarna su imena izvorno imala muški oblik (patronimi, imena od naziva zanimanja, etnici). U skupini sekundarnih imena najzastupljenija su posvojna i topografska imena. Provedena analiza pokazala je da je 30,1 % ojkonima preživjelo do danas u nepromijenjenu, izvornu liku. Ostala imena doživjela su raznovrsne promjene – neka se tek neznatno razlikuju od izvornoga lika, dok su neka potpuno promijenjena.

Ključne riječi: toponimi, ojkonimi, promjene u sustavu imenovanja, toponimija svetokriškoga područja, motivacija

Słowa kluczowe: nazwy miejscowe, ojkonimy, przemiany systemu nazewniczego, toponimia ziemi świętokrzyskiej, motywacja

Keywords: toponyms, settlement names, historical naming of settlements, toponymy in Świetokrzyskie area, motivation